

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน ผู้วิจัยได้มีการ ทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและกระบวนการย้ายถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับเพศและบทบาทเพศ
3. ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการนวดแผนไทย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและกระบวนการย้ายถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น เป็นแนวคิดทางด้านประชากรศาสตร์ที่ค่อนข้างกว้างและมี ความหลากหลาย ดังนั้นในการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบท อีสาน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ในส่วนของกระบวนการ ย้ายถิ่นของผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนวดแผนไทย ทั้งในเรื่องของความหมาย ประเภทของการย้ายถิ่น รูปแบบการย้ายถิ่น กฎการย้ายถิ่น ทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่น แนวคิดการย้ายถิ่นทางสังคมวิทยา กระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่น และผลกระทบจากการย้ายถิ่น ดังนั้น เพื่อให้ได้เนื้อหาในส่วนของ กระบวนการและผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นของผู้หญิงที่มาประกอบอาชีพนวดแผนไทย อย่าง ครบถ้วนและเกิดประโยชน์มากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายการย้ายถิ่น (Migration)

มีผู้นิยามความหมายของการย้ายถิ่นไว้ ดังนี้

Everett S. Lee (1966) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า คือ การเปลี่ยนที่อยู่ อาศัยอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร โดยไม่มีข้อจำกัดอันใดเกี่ยวกับระยะทางของการเคลื่อนย้ายหรือ เกี่ยวกับลักษณะของความสมัครใจหรือไม่สมัครใจ ในการเคลื่อนย้ายนั้น จะไม่หาความแตกต่าง ระหว่างการย้ายถิ่นภายในหรือภายนอกประเทศ

พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน(2552)ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า หมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายของประชากรในลักษณะของการย้ายถิ่นที่อยู่จากพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ ของตนแต่ดั้งเดิมไปอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการย้ายถิ่นที่อยู่อย่างถาวรหรือเป็นเพียงช่วง

ระยะเวลาหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งหรือการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งภายในประเทศเดียวกันไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือสาเหตุใด

นักภูมิศาสตร์ได้ให้ความหมาย การย้ายถิ่นหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของประชากร ซึ่งเกิดจากเหตุผลต่าง ๆ ทั้งทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (สำเริง จันทรสวรรณ, 2551)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การย้ายถิ่น คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย โดยการเปลี่ยนในลักษณะของการย้ายถิ่นที่อยู่จากพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของตนแต่ดั้งเดิมไปอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งเป็นการย้ายถิ่นที่อยู่เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งและเป็นการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งภายในประเทศเดียวกัน การย้ายถิ่นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ประกอบและการกระจายทางประชากร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโอกาสในการทำงาน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย

1.2 ประเภทของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นโดยทั่วไป ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้ (สันศักดิ์ เสริมศรี, 2541)

1.2.1 การย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal Migration) เป็นการย้ายถิ่นภายในอาณาเขตประเทศ และเป็นการย้ายถิ่นระหว่างอาณาเขตระดับย่อย ซึ่งอาณาเขตระดับย่อย อาจจะเป็น ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับภาค

1.2.2 การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) เป็นการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ จากประเทศหนึ่งไปยังประเทศอื่น เป็นการย้ายข้ามเขตประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นการย้ายไปอยู่อย่างถาวร หรือแบบชั่วคราว

ในการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน ผู้วิจัยมุ่งทำวิจัยถึงกระบวนการย้ายถิ่นภายในประเทศ โดยทำการวิจัยการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสานไปสู่เมือง และเพื่อให้ได้ข้อมูลของกระบวนการย้ายถิ่นที่ครอบคลุมชัดเจนมากที่สุดของผู้ย้ายถิ่นหญิงอาชีพนวดแผนไทย ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตพื้นที่ต้นทางในชนบทอีสานย้ายถิ่นไปทำงานในอาชีพนวดแผนไทย ซึ่งถิ่นปลายทางอาจจะมีทั้งในและต่างประเทศ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นจากพื้นที่ชนบทไปเมืองภายในประเทศ ที่มีทั้งการย้ายถิ่นจากหมู่บ้านสู่เมืองหลวงและการย้ายถิ่นจากเมืองหลวงสู่จังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคต่างของประเทศไทย

1.3 รูปแบบการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นมี 2 ลักษณะ คือ การย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นจากชนบทมุ่งเข้าสู่เมืองหลัก และเมืองใหญ่เพื่อหางานทำ เมื่อผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้นถูกเลิกจ้าง ครอบครัวย้าย หรืออยากกลับมาดูแลครอบครัวจะย้ายถิ่นกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม อย่างไรก็ตามรูปแบบ

ในการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และระยะเวลาในการเคลื่อนย้าย ซึ่งจำแนกได้ 3 รูปแบบ (สันศักดิ์ เสริมศรี, 2541) คือ

1.3.1 การย้ายถิ่นถาวร เป็นการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพหรือแต่งงาน และจะไม่มีกำหนดเวลาการย้ายกลับที่แน่ชัด

1.3.2 การย้ายถิ่นชั่วคราว แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) เป็นการย้ายถิ่นของแรงงานวัยหนุ่มสาวเพื่อไปทำงานในภาคเกษตรการผลิต การค้าและบริการ เพื่อสร้างฐานของครอบครัว เมื่อมีเงินทุนเพียงพอจะย้ายกลับมาอยู่ในชุมชน 2) เป็นการย้ายถิ่น เพื่อไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งอาจมีรูปแบบต่างๆ ในพื้นที่ปลายทาง

1.3.3 การย้ายถิ่นตามฤดูกาล เป็นการย้ายถิ่นของแรงงานเกษตร เมื่อมีการว่างงานจากการทำการเกษตรเพื่อหางานทำในช่วงระยะเวลา 3-6 เดือน เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวจะย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม เพื่อมาดำเนินกิจกรรมในไร่นา

การวิจัยถึงกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน แต่ละคนอาจมีรูปแบบและสาเหตุในการย้ายที่แตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำรูปแบบการย้ายถิ่นชั่วคราวที่เป็น การย้ายถิ่นของหญิงวัยแรงงานเพื่อไปทำงานในอาชีพนวดแผนไทย เพื่อสร้างฐานะของครอบครัวให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงการออมเงินเมื่อมีเงินทุนเพียงพอจะย้ายกลับมาอาศัยอยู่ในชุมชนตามเดิมในอนาคต

1.4 ทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่น (Theory of Migration)

Everett S. Lee (1966) ผู้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่น ซึ่งพัฒนามาจากการสังเกตปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นและได้วิวัฒนาการกลายมาเป็นแนวคิด โดยต่อมาได้เสนอเป็นทฤษฎีของการย้ายถิ่นที่ปรากฏในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1.4.1 ปัจจัยหรือเงื่อนไขในพื้นที่ต้นทาง

1.4.2 ปัจจัยหรือเงื่อนไขในพื้นที่ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง

1.4.3 ปัจจัยหรืออุปสรรคที่อยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง

1.4.4 ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น

1.4.1 ปัจจัยหรือเงื่อนไขในพื้นที่ต้นทาง

การย้ายถิ่นเริ่มต้นที่จุดซึ่งเป็นพื้นที่ต้นทางของกระบวนการย้ายถิ่น หมายถึง การที่บุคคลย้ายออกหรือยอมจากที่พักอาศัยเป็นประจำ เนื่องจากอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ต้นทาง ซึ่งอาจประกอบด้วย ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยที่ดึงดูดหรือยึดบุคคลไว้ ปัจจัยที่ผลักดัน ซึ่งถือเสมือนเป็นปัจจัยลบ (-) ที่ทำให้คนรู้สึกที่ไม่ประสงค์จะอยู่ในที่เดิม แต่ในขณะเดียวกัน ปัจจัยดึงดูดหรือสิ่งที่ยึดบุคคลไว้เป็นเสมือนปัจจัยบวก (+) เป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวให้บุคคลประสงค์จะอยู่ในถิ่นเดิมหรือไม่ยอมละทิ้งที่อยู่อาศัย นอกจากปัจจัยดึงดูดและผลักดันแล้วอิทธิพลในพื้นที่ต้นทางยังรวมถึงปัจจัยที่มีภาวะเป็นกลาง (ปัจจัยที่มีค่าเท่ากับ ศูนย์ (๐)) คือ ไม่ผลักดันหรือดึงดูดซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตในขณะนั้นอย่างไร สำหรับในพื้นที่ต้นทางซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันจะกำหนดให้บุคคลตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ปัจจัยดึงดูดรวมทั้งความชอบในที่อยู่อาศัย การที่มีครอบครัวที่ดี ความสะดวกสบายในการทำมาหากิน การมีที่ดิน การมีบ้านอาศัย การทำไร่ทำนาได้ผลดี สภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมสบายดี มีความยุติธรรม มีรายได้ดีและมีสิ่งบริการทางสังคมดี เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีตำรวจและผู้ปกครองที่ดี ในขณะเดียวกันพื้นที่ต้นทางก็มีปัจจัยผลักดัน เช่น ความล้มเหลวในการทำมาหากิน การมีครอบครัวแตกสลาย การหย่าร้าง โจรผู้ร้ายชุกชุม ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ปกครองไม่มีความยุติธรรม ไม่มีที่ทำกิน ไม่มีบ้านอาศัย และสภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ตลอดจนขาดการบริการต่างๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งผลักดันที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น และสำหรับปัจจัยที่เป็นกลางก็อาจเป็นปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดก็ได้ แต่ในช่วงเวลาหนึ่งหรือต่อบุคคลหนึ่งอาจไม่เป็นทั้งดึงดูดหรือผลักดัน

1.4.2 ปัจจัยหรือเงื่อนไขในพื้นที่ปลายทาง

จุดหมายของการย้ายถิ่น คือ พื้นที่ปลายทาง ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ 3 กลุ่มปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยต่อต้านและปัจจัยดึงดูด และปัจจัยที่เป็นกลาง ๆ ปัจจัยที่ดึงดูดในพื้นที่ปลายทางประกอบด้วยปัจจัยค่าแรง โอกาสทำงานมีมาก มีสถานศึกษาดี มีสถานบริการหลากหลาย มีที่ดินของอาคารบ้านเรือนงดงาม สามารถหาบ้านพักอาศัยได้ หรือมีความยุติธรรมและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น สำหรับปัจจัยต่อต้านหรือผลักดันก็มีอากรรวมลักษณะความยากจน มีโจรผู้ร้ายมาก คนในสังคมไม่มีน้ำใจ สภาพแวดล้อมเสื่อม อากาศร้อน รวดคืดและที่ดินและบ้านมีราคาแพงเกินกว่าจะมาเป็นเจ้าของ ผู้ย้ายถิ่นจะพิจารณาปัจจัยต่างๆ ในพื้นที่ปลายทางประกอบการตัดสินใจที่จะดำเนินการย้ายถิ่น แต่อย่างไรก็ตามการตัดสินใจย้ายถิ่นก็ยังไม่สมบูรณ์ บุคคลจะพิจารณาปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ด้วย เช่น อุปสรรคต่อการย้ายถิ่นมีอะไรบ้าง อุปสรรคเหล่านั้นมีมากและมีน้ำหนักมากน้อยอย่างไรด้วย

1.4.3 ปัจจัยหรืออุปสรรคที่อยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง

ความสำเร็จของการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับน้ำหนักของอุปสรรคในระหว่างพื้นที่ต้นทางกับพื้นที่ปลายทาง อุปสรรคนี้อาจหมายถึง อุปสรรคในกระบวนการของการเดินทาง อันได้แก่ ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาและขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะต้องผ่านจากพื้นที่ต้นทางไปสู่พื้นที่ปลายทาง ถ้าอุปสรรคไม่หนักหนาหรือน้อยก็จะช่วยให้การตัดสินใจได้ง่าย เช่น ค่าเดินทางไม่สูง ใช้เงินจำนวนน้อย จำนวนวันในการเดินทางเป็นวันหรือสัปดาห์ และรวมถึงขั้นตอนกฎหมายในการเดินทาง เช่น ต้องขออนุญาตจากราชการก่อน การขออนุญาตในการย้ายเข้า และรวมถึงความสะดวกในการเดินทางระหว่างพื้นที่เดิมกับพื้นที่ใหม่ ปัจจัยเหล่านี้ถือว่าเป็น ปัจจัยกำหนดการย้ายถิ่น

1.4.4 ปัจจัยลักษณะของผู้ย้ายถิ่น

ความสำเร็จของการย้ายถิ่นยังขึ้นอยู่กับตัวบุคคลผู้ประสงค์ต้องการย้ายถิ่นเป็นสำคัญ การตัดสินใจย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลที่จะย้ายถิ่นเองเป็นตัวกำหนดด้วย นอกจากปัจจัยสำคัญ 3 องค์ประกอบที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะของบุคคลจะทำให้การเข้าใจกระบวนการย้ายถิ่นมากยิ่งขึ้น เพราะคุณค่าหรือปัจจัยใดมีค่าเป็นบวก (+) หรือ ลบ (-) หรือ เป็นกลาง (0) เป็นการตีความหรือการให้ความหมายของบุคคลผู้ย้ายถิ่นเองเป็นสำคัญ บุคคลผู้ย้ายถิ่นมีลักษณะอย่างไรจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งในการตัดสินใจย้ายถิ่นและการดำเนินการย้ายถิ่น ลักษณะของบุคคลจะเป็นผู้กำหนดคุณค่าของปัจจัยต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ปลายทางและพื้นที่ต้นทาง ความแตกต่างของบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอายุ เพศ การศึกษา อาชีพและแม้แต่ประสบการณ์ชีวิตก็จะเป็นสิ่งที่จะบอกถึงความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น และกำหนดคุณค่าหรือไม่มีคุณค่าต่อปัจจัยทั้งในพื้นที่ต้นทาง ปลายทางและอุปสรรคระหว่างทางทั้งสองจุด

การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการเลือกสรรคน (Selective Process) คือ ไม่ใช่ทุกคนหรือทุกอายุ ทุกเพศ ทุกระดับการศึกษา หรือทุกชนชั้น หรือทุกอาชีพจะย้ายถิ่นได้ การย้ายถิ่นจะเกิดกับบางคนบางกลุ่มอายุ บางกลุ่มระดับการศึกษา บางอาชีพ และบางชนชั้นของรายได้เท่านั้น โดยที่การย้ายถิ่นไม่เกิดกับทุกคนและเกิดกับเฉพาะบางคนจึงเรียกกระบวนการย้ายถิ่นนี้ว่า การเลือกสรรคน ซึ่งกลไกของการเลือกสรรก็จะประกอบด้วยลักษณะของบุคคลตามตัวอย่างที่ยกมาแล้วนั้น ในส่วนของกลไกในการเลือกสรรก็จะแตกต่างกันไปตามเวลาที่ต่างกัน และสถานที่ต่างกัน เช่น ในสมัยโบราณบุคคลจะย้ายถิ่นจากจังหวัดเชียงใหม่หรือนครราชสีมามายังกรุงเทพฯ ผู้ย้ายถิ่นต้องเป็นผู้แข็งแรง สุขภาพดี ทรหดอดทน และกล้าหาญที่จะต่อสู้กับสิ่งต่างๆ ตลอดจนมีความสามารถในการต่อสู้ด้วยจึงประสบความสำเร็จในการย้ายถิ่นแต่ละครั้ง ซึ่งกลไกในการเลือกสรรบุคคลในอดีตโบราณจึงมีเพียงความแข็งแรงและเป็นนักสู้ แต่กลไกในการเลือกผู้ย้ายถิ่น

ในปัจจุบันจากจังหวัดที่กล่าวมามีความแตกต่างจากอดีต เมื่อเกิดการตัดสินใจย้ายถิ่นไปยังที่ที่เคยมีอิทธิพลที่อาจลดความสำคัญ แต่มีปัจจัยใหม่เข้ามาที่มีอิทธิพลด้วย เช่น ปัจจัยเรื่องจำนวนเงินที่จะต้องใช้ในการโดยสาร เป็นผู้มีการศึกษา รู้แหล่งงาน หรืออาจจะต้องมีญาติที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นต้น กลไกในการเลือกสรรการย้ายถิ่นในปัจจุบันจึงแตกต่างจากอดีต ตัวอย่างอีกตัวอย่างที่กลไกในการเลือกสรรจะแตกต่างระหว่างระยะเวลา คือ ในอดีตเพศหญิงไม่สามารถเดินทางจากหมู่บ้านไปไกล ๆ ได้ เพราะในอดีตเมื่อผู้หญิงที่ต้องเดินทางออกจากหมู่บ้านก็จะถูกมองว่าเป็นหญิงไม่ดี ดังนั้นความเป็นหญิงเป็นชาย หรือลักษณะทางเพศจึงเป็นกลไกในการเลือกผู้ย้ายถิ่นในอดีต แต่ปัจจุบันกลไกเรื่องเพศไม่มีความสำคัญ เพราะทั้งชายและหญิงมีความเท่าเทียมกันในสังคม ปัจจุบันในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้เอง กลไกในการเลือกสรรในต่างพื้นที่ก็ต่างกันด้วย เช่น การย้ายถิ่นข้ามจังหวัดในประเทศไทย จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่งก็มีความแตกต่างกันไป

จากทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Lee สามารถนำมาอธิบายถึงสาเหตุในการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย ที่ทำให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสานได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในลักษณะของบุคคลของผู้หญิงที่เป็นตัวตัดสินใจ ในปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ด้วยตนเองว่าจะทำการย้ายถิ่นหรือไม่ หากในพื้นที่ต้นทางที่ผู้หญิงอาศัยอยู่มีเงื่อนไขผลักดันให้ออกจากพื้นที่มาก แต่ตัวผู้หญิงมีการปรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ ก็อาจไม่ตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นไปทำงานนวดแผนไทยก็ได้ รวมไปถึงเงื่อนไขที่เป็นตัวดึงดูดจากพื้นที่ปลายทางในเรื่องของรายได้ หากตัวผู้หญิงเลือกที่จะไม่ย้ายถิ่นไปอาชีพนวดตามกระแส และยอมรับรายได้ที่ได้รับในชุมชนที่น้อยกว่าถิ่นปลายทาง การย้ายถิ่นก็อาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ แต่กลไกต่าง ๆ ที่ซับซ้อนต้องศึกษาหาสาเหตุที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย ซึ่งทำการย้ายถิ่นจากชนบทภาคอีสานเพื่อไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยในพื้นที่ที่มีความเจริญและพื้นที่ในเมืองของประเทศมีกระบวนการและการตัดสินใจย้ายถิ่นของผู้หญิง

1.5 การย้ายถิ่นในแนวความคิดทางสังคมวิทยา

การย้ายถิ่นในแนวความคิดทางสังคมวิทยาของ Mangalan and Schwarzweller (1975 อ้างถึงใน สันตต์ เสริมศรี, 2541) กล่าวถึง การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการตัดสินใจเปลี่ยนที่อยู่อาศัย โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การเปลี่ยนสถานะทางสังคมและบรรทัดฐานที่บุคคลประสบและมีที่อยู่เดิมไปสู่สถานะทางสังคมใหม่ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการ 3 ประการ คือ

1.5.1 การเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเป็นกระบวนการที่เกิดจากความสมัครใจ กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นมีโอกาสเลือกกระหว่างเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยก็อาจจะไปอยู่ในที่ใหม่หรือจะคงอยู่ในที่เดิม เมื่อบุคคลมีความประสงค์เปลี่ยนที่พักอาศัยประจำเขายินยอมที่จะเปลี่ยนสภาพสังคมทั้งในด้านเขตการปกครองและระบบความสัมพันธ์ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่

1.5.2 การตัดสินใจย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นอยู่กับค่านิยมของบุคคลผู้ต้องการย้ายถิ่น โดยความคิด ความเชื่อของตัวบุคคลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ บุคคลจะให้คุณค่าในสภาพทางสังคมใหม่เปรียบเทียบกับสภาพทางสังคมเก่า เมื่อเขาเชื่อว่าสภาพทางสังคมใหม่จะตอบสนองความต้องการและให้ความพึงพอใจได้มากกว่าพื้นที่อาศัยเดิมเขาจึงตัดสินใจย้ายที่อยู่อาศัยใหม่ หรือในพื้นที่ใหม่สามารถตอบสนองในสิ่งที่พื้นที่อาศัยเก่าไม่มี เขาก็จะตัดสินใจย้ายถิ่น

1.5.3 การเปลี่ยนแปลงสภาวะทางสังคม ผู้ย้ายถิ่นมีความตระหนักในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม กล่าวคือ บุคคลผู้ย้ายถิ่นมีความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวบุคคลเองจะมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนบ้านจะเป็นรูปแบบใหม่ วิถีชีวิตในการทำงานและความสัมพันธ์กับชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นเขาก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนรูปแบบการติดต่อในด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การซื้อสินค้า การจ่ายตลาด การเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านและการพักผ่อน เป็นต้น

จากแนวคิดการย้ายถิ่นในทางสังคมวิทยามีวัตถุประสงค์ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทางสังคมซึ่งเชื่อมโยงระหว่างการจัดระเบียบทางสังคม (Social organization) ใหม่กับเก่า แนวคิดการย้ายถิ่นเชิงสังคมวิทยาพยายามเสนอกระบวนการการจัดระเบียบระหว่างสังคมสองสังคมที่เชื่อมโยงกันกับลักษณะการย้ายถิ่น ดังนั้น ความเข้าใจดังกล่าวจะทำให้สามารถระบุกระบวนการย้ายถิ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ว่ามีขั้นตอนการย้ายถิ่นอย่างไรและมีการจัดระเบียบทางสังคมให้เหมาะสมกับกระแสการย้ายถิ่นอย่างไร จากการใช้แนวคิดในการย้ายถิ่นเพื่อใช้ในการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบว่าด้วย กระบวนการย้ายถิ่นและลักษณะของผู้ย้ายถิ่น ทำให้เข้าใจเหตุผลของการย้ายถิ่นและสามารถระบุที่หมายของการย้ายถิ่นและผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่น (สันตติ เสริมศรี, 2541) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น ผู้ย้ายถิ่นจะมีคุณลักษณะอย่างใดนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่เขาสังกัด อย่างเช่น อาชีพของกลุ่มประชากรที่เขาอาศัยอยู่เดิมอย่างไรจะอธิบายลักษณะอาชีพของผู้ย้ายถิ่น และในทำนองเดียวกันการเข้าใจสภาพสังคมที่ผู้ย้ายถิ่นสังกัดก็จะทำให้เข้าใจบุคคลผู้ย้ายถิ่นในประเด็นต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางประชากรของผู้ย้ายถิ่น สภาวะสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทักษะความสามารถในการใช้เทคโนโลยี รูปแบบความสัมพันธ์ วิธีที่ใช้ในการสื่อสารสัมพันธ์ และการติดต่อระหว่างกัน ปัจจัยดังกล่าว จะอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับองค์กรทางสังคมของพื้นที่เก่าและพื้นที่ใหม่ ซึ่งทำให้เข้าใจสิ่งที่บุคคลจะดำเนินชีวิตนั้น ทำได้สะดวกมากขึ้นเพียงใด รูปแบบทางวัฒนธรรมของบุคคลในการดำเนินชีวิต ค่านิยม อุดมคติ การมองโลกจะช่วยอธิบายถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของผู้ย้ายถิ่นในการมีกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการรักษาสุขภาพและการ

เจริญพันธุ์ ตลอดจนความต้องการในการดำรงชีวิต และความคาดหวังในชีวิต นอกจากนี้การเข้าใจรูปแบบการฝึกฝนอบรมขัดเกลาทางสังคมแล้วยังให้เข้าใจในระบบการทำมาหากินและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการเสริมข้อมูลในการอธิบายความสำเร็จของการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นได้ชัดเจนขึ้น

ข. เหตุผลของการย้ายถิ่น ไม่ใช่เพียงแค่การวิเคราะห์สภาวะการณ์ในที่อาศัยเดิมแตกต่างกับสภาวะการณ์ในที่อาศัยใหม่เท่านั้น แต่ในการอธิบายปัจจัยที่ผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถหาได้ในที่อาศัยเดิม และสิ่งนั้นเป็นความต้องการหรือเป็นความคาดหวังหรืออาจจะเป็นจุดมุ่งหมาย อาจจะตอบสนองความประสงค์ของบุคคลได้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้การเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของบุคคลที่จะให้คุณค่าในเรื่องต่าง ๆ จะนำไปสู่การเข้าใจเหตุผลการย้ายถิ่น

ค. ที่หมายของการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเกิดขึ้นเมื่อผู้ย้ายถิ่นเชื่อว่าที่อยู่อาศัยใหม่สนองความต้องการในการดำรงชีวิตของเขา และยังเชื่อว่าองค์กรทางสังคมหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในที่ใหม่มีความคล้ายคลึงกับระบบความสัมพันธ์ในพื้นที่เก่า ซึ่งเมื่อผู้ย้ายถิ่นมั่นใจประเด็นนี้มากขึ้นก็จะทำให้เขากล้าตัดสินใจได้ง่าย และเมื่อรู้เขาก็จะไม่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตมากมายเกินไป หรือคาดคะเนว่า ค่านิยมเก่าคงพอใช้ได้ แม้จะรู้ว่ามีความไม่สะดวกในการปรับตัวที่จุดหมายปลายทาง เช่น ผู้ย้ายถิ่นเข้าใจพฤติกรรมหรือวิธีการดำเนินชีวิตบางอย่างที่เคยใช้ในที่อยู่อาศัยเดิมนั้น อาจทำให้มีการยกเลิกไม่สามารถปฏิบัติหรือต้องเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตตามสภาวะการณ์ของสังคมใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ย้ายถิ่นจะประมวลทางเลือกของการปฏิบัติดังนี้

- 1) ผู้ย้ายถิ่นมีโอกาเลือกปฏิบัติตามวัฒนธรรมทั้ง 2 รูปแบบ คือ วัฒนธรรมที่มาจากที่อาศัยเดิมและใหม่
- 2) สังคมใหม่มีการยอมรับหรือไม่ต่อต้าน วัฒนธรรมและรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมที่เขาถืออยู่
- 3) ผู้ย้ายถิ่นมีทางเลือกในกรณีนี้ ถ้าหากมีอุปสรรคทำให้ไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตในที่ใหม่ก็สามารถที่จะย้ายไปยังอีกสังคม หรืออีกพื้นที่ได้
- 4) ผู้ย้ายถิ่นมองเห็นช่องทางความเป็นไปได้ในการเดินทางกลับหรือย้ายกลับในที่อาศัยเดิมเมื่อไม่สามารถปรับตัวได้ในที่อาศัยใหม่

ง. ผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นมักจะทำให้ผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ย้ายถิ่นเองแล้วยังมีผลต่อที่อาศัยเดิมและที่อาศัยใหม่ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพและมีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ตลอดจนการ

จัดระเบียบทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดกับตัวผู้ย้ายถิ่นเอง ครอบครัว เครือญาติในท้องถิ่นเดิม รวมถึงวิธีการดำเนินชีวิตในอนาคตของผู้ย้ายถิ่นด้วย

จากการทบทวนแนวคิดการย้ายถิ่นทางสังคมวิทยา จะช่วยสนับสนุนแนวคิดของ Lee และสร้างความชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน มีสาเหตุอย่างไรที่ทำให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นและในกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิงเป็นอย่างไรบ้างในอดีตและในปัจจุบัน ทำให้ได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างเมื่อย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยที่มีต่อตัวเอง ครอบครัวและชุมชนในท้องถิ่นเดิม ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม

1.6 แนวคิดกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่น

Janis and Mann (1977 อ้างถึงใน อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, 2528) ได้อธิบายถึงการย้ายถิ่นในส่วนของปัจจัยส่วนบุคคลในการย้ายถิ่นครั้งแรกของคนที่ว่าการตัดสินใจที่จะทำการย้ายถิ่นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบุคคลในครอบครัว ความผูกพันที่มีต่อครอบครัว และสังคมที่อาศัยอยู่รวมทั้งนิสัยของแต่ละบุคคลที่กล้าเผชิญกับเหตุการณ์หรือยอมรับการเปลี่ยนแปลงในการปรับตัว ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้มากน้อยเพียงใดนั้น ซึ่ง Janis and Mann ได้ทำการเสนอขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นไว้ดังนี้

1) ความอยากลอง ซึ่งเป็นกระบวนการแรกของการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่น เมื่อบุคคลได้รับข่าวสารบางอย่างของผู้ที่ย้ายถิ่นไปแล้ว หรือเผชิญกับเหตุการณ์บีบบังคับให้มีความอยากจะย้ายถิ่นไปสู่ท้องถิ่นใหม่ที่ดีกว่า ก็จะเกิดความคิดที่อยากจะลองย้ายถิ่น

2) การสำรวจทางเลือกหรือการหาทางเลือกที่ดีที่สุด หลังจากที่เกิดความคิดอยากลองย้ายถิ่นแล้ว บุคคลเหล่านี้จะพยายามศึกษาสิ่งต่างๆ รอบตัวเอง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และทบทวนประสบการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา ต่อจากนั้นก็หาข่าวสารต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร

3) การเปรียบเทียบทางเลือก ทำให้ผู้ที่กำลังจะตัดสินใจย้ายถิ่นเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของทางเลือกต่างๆ อย่างระมัดระวัง โดยการตัดสินใจที่จะเลือกทางที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด เช่น การเปรียบเทียบในเรื่องของอาชีพจะพิจารณาลักษณะงานและความมั่นคง เป็นต้น

4) การขอคำปรึกษาหารือ หลังจากตัดสินใจที่จะเลือกทางใดทางหนึ่งแล้ว ผู้ตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นมักจะปรึกษาหารือหรือขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น ๆ เช่น ญาติ เพื่อนฝูง เพื่อประมวลความคิดในแง่ต่างๆ ประกอบการตัดสินใจของตนเอง

5) การตัดสินใจ ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจ เพราะเมื่อได้รับคำบอกเล่าหรือข่าวสารจากบุคคลอื่น รวมทั้งความคิดของตนเองจะเกิดการตัดสินใจทันที

ถึงแม้ว่าจะมีผลตอบสนองกลับในทางลบก็ตาม เช่น ได้รับการขัดขวางจากญาติพี่น้อง หรือมองเห็นปัญหาที่จะต้องเผชิญในท้องถิ่นใหม่ที่จะย้ายเข้าไป ผู้ย้ายถิ่นบางคนก็อาจจะตัดสินใจไป

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เขตเมือง ของ Fuller Theldore D. and Other (1983) ที่ได้วิจัยในกรณีของผู้ที่เคยย้ายถิ่นมาแล้ว พบว่า กระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นในครั้งต่อมา มีตัวแปรที่สำคัญดังนี้

ก. ประสบการณ์ในการย้ายถิ่น ซึ่งผู้ที่เคยย้ายถิ่นไปทำงานมาแล้ว ย่อมมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น เป็นต้นว่า การเดินทาง ทราบสถานที่ทำงานหรือแหล่งงาน อัตราค่าจ้างของงาน สภาพความเป็นอยู่ และการใช้ชีวิตอยู่ในเขตเมือง รู้จักและมีความสัมพันธ์กับผู้ที่เคยทำงานอยู่ร่วมกันเมื่อครั้งที่ทำการย้ายถิ่นในระยะแรก ๆ จึงทำให้มีผลเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการย้ายถิ่นครั้งต่อมา

ข. การติดต่อหรือการพบกันของผู้ที่อยู่ท้องถิ่นปลายทางในเขตเมือง ทำให้ผู้ที่เคยย้ายถิ่นไปทำงานอยู่ในเขตเมืองมาก่อนแล้ว มักจะมีญาติหรือเพื่อนฝูงที่ยังคงทำงานอยู่ในเขตเมือง จากการศึกษาเรื่องนี้ปรากฏว่า ผู้ที่เคยไปทำงานมาก่อนแล้วนั้นยังคงมีการพบกันกับผู้ที่ยังคงอยู่ในเขตเมือง ซึ่งพบว่าประมาณ 84 % ของผู้ที่เคยย้ายถิ่นนั้น ในระยะเวลา 1 ปี ก่อนหน้าวันสอบสัมภาษณ์จะเคยพบกับญาติหรือเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ อย่างน้อย 1 ครั้ง และ 36 % จะเคยพบกับญาติหรือเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างน้อย 1 ครั้ง การพบกันดังกล่าวอาจจะทำให้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของการทำงานตลอดจนแหล่งงานใหม่ๆ และสภาพความเป็นอยู่ของฐานะทางเศรษฐกิจของญาติหรือเพื่อนฝูงที่ยังคงทำงานอยู่ในเขตเมือง อีกทั้งยังรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในเขตเมืองอีกมาก

ค. ข่าวสารที่ได้รับจากญาติหรือเพื่อนที่ยังอยู่ท้องถิ่นปลายทางในเขตเมือง นอกจากผู้เคยย้ายถิ่นจะเคยทราบมาก่อนแล้วเมื่อครั้งทำการย้ายถิ่น แต่การพบกันกับผู้ที่ยังอยู่ในท้องถิ่นปลายทางในเขตเมืองในข้อ ข. จะทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เป็นต้นว่า แหล่งงานหรือสถานที่ทำงาน ประเภทของงาน กรรมกรใช้แรงงาน คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนใช้ คนขับรถแท็กซี่ พนักงานตามร้านค้า มีความต้องการคนงานเพิ่มขึ้นหรือไม่ อัตราค่าจ้างที่ได้รับในปัจจุบัน ราคาเช่าบ้านหรือราคาที่พัก ค่าครองชีพในเขตเมือง ซึ่งผู้ย้ายถิ่นในครั้งต่อมามีส่วนใหญ่ว่าทราบเรื่องราวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก่อนที่จะย้ายถิ่นครั้งต่อมา

ง. การประเมินหรือเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ต่าง ๆ ในระหว่างท้องถิ่นต้นทางกับปลายทางก่อนที่ผู้ย้ายถิ่นจะทำการย้ายถิ่นครั้งต่อๆ มานั้น น่าจะมีการเปรียบเทียบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างท้องถิ่นต้นทางกับท้องถิ่นปลายทาง ผู้ที่เคยย้ายถิ่นมาก่อนย่อมทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในเขตเมือง และการพบกับญาติหรือเพื่อนที่ทำงานอยู่ในเขตเมือง จะทำให้

สามารถเปรียบเทียบกับเขตชนบทที่คนอาศัยอยู่ได้ จากการวิจัยเรื่องนี้ ปรากฏว่าผู้ที่เคยย้ายถิ่นนั้นสามารถแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติในการเปรียบเทียบกันได้ ในด้านการศึกษาวิชาชีพนั้นในเขตเมืองจะดีกว่าในเขตชนบท สำหรับการให้การศึกษาแก่ลูก และในด้านสุขภาพอนามัยนั้น ผู้ที่เคยย้ายถิ่นจะแสดงความเห็นในด้านดีของเขตเมืองมากกว่ารายการอื่นๆ

จ. แผนการที่จะย้ายถิ่นในครั้งต่อไป ผู้ที่จะย้ายถิ่นนั้นน่าที่จะมีการคิดล่วงหน้าไว้ก่อนบ้างว่าจะย้ายไปที่ไหน เมื่อไร เพราะเหตุว่าในการย้ายถิ่นครั้งต่อมานั้นน่าจะแตกต่างจากครั้งก่อน การย้ายถิ่นในครั้งแรก ๆ อาจจะเป็นไปในทำนองเสี่ยงภัยหรือเผชิญโชคได้ เมื่อผู้ย้ายถิ่นมีประสบการณ์การย้ายถิ่นมาแล้ว น่าที่จะมีการพิจารณาในด้านต่างๆ ก่อนที่จะย้ายออกจากท้องถิ่นเดิมของตนในครั้งต่อมา ในการวิจัยครั้งนี้สามารถบอกได้ว่าตนจะย้ายถิ่นไปอีกเมื่อไร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นน่าจะมีแผนการย้ายถิ่น

ฉ. การตัดสินใจย้ายถิ่น การวิจัยครั้งนี้พบว่าทั้งห้าตัวแปรที่กล่าวมาข้างต้นมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น คือ ประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ที่ยังทำงานอยู่ในเขตเมือง และตัวแปรทั้งสองมีอิทธิพลต่อการได้รับข่าวสารในเขตเมือง จึงทำให้ตัวแปรทั้งสามมีผลต่อการประเมินหรือเปรียบเทียบในระหว่างท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทาง ในแต่ละตัวแปรทั้งสิ้น นี่มีอิทธิพลต่อความคิดที่จะย้ายถิ่นในอนาคต และตัวแปรที่ห้าก็มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นจริงในระยะเวลาต่อมา

ดังนั้นสรุปว่า กระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นจากชนบทสู่เขตเมืองในครั้งต่อมานั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการย้ายถิ่นของตัวผู้ย้ายถิ่นเอง การติดต่อหรือการพบกับผู้ที่อยู่ท้องถิ่นปลายทางในเขตเมือง ข่าวสารที่ได้รับจากผู้ที่ยังอยู่ในท้องถิ่นปลายทาง การประเมินหรือเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ต่าง ๆ ระหว่างท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทาง แผนการที่จะย้ายถิ่นครั้งต่อไป การตัดสินใจย้ายถิ่น อาจจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนก็ได้ หรืออาจจะไม่เป็นไปตามขั้นตอนก็ได้ เป็นต้นว่า ผู้มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นแล้วไม่ต้องมีการพบกันกับผู้ที่อยู่ท้องถิ่นปลายทางในเขตเมืองก่อนก็ได้ โดยทำการย้ายถิ่นครั้งต่อมาทันที (ข้ามขั้นตอน) ซึ่งในการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยนี้ ได้นำแนวคิดของ Janis and Mann และแนวคิดของ Fuller Theldore D. and Other เป็นกรอบในการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมถึงกระบวนการย้ายถิ่น ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจจนถึงการเข้าทำงานในถิ่นปลายทาง พร้อมทั้งสังเคราะห์เป็นตัวแปรของกระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทย และได้ทำการกำหนดกลุ่มผู้หญิงที่จะทำการวิจัยไว้สามกลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรก คือ ผู้หญิงที่ยังไม่เคยย้ายถิ่น กลุ่มที่สอง คือ ผู้หญิงได้ย้ายถิ่นไปทำงานนวดแผนไทยในถิ่นปลายทางแล้ว และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มผู้หญิงที่เคยย้ายถิ่นมาแล้วและกลับมาอยู่บ้าน

2. แนวคิดเกี่ยวกับเพศและบทบาทเพศ

2.1 ความหมายของเพศและบทบาทเพศ

ภัสสร ลิมานนท์(2542) ชี้ว่าในการศึกษาวิเคราะห์บทบาทชายหญิง มีความจำเป็นที่เราจะต้องทำความเข้าใจ ให้ชัดเจนเกี่ยวกับความหมายและแนวคิดพื้นฐานของคำว่า เพศ (Sex) และบทบาทเพศ (Gender)

เพศ (Sex) หมายถึง เพศที่กำหนดขึ้นโดยธรรมชาติ และเป็นข้อกำหนดทางสภาวะชีววิทยา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (ยกเว้นการผ่าตัดแปลงเพศ ซึ่งก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้บางส่วน) ให้บุคลิกลักษณะเป็นเพศเป็นหญิงหรือชาย มีหน้าที่ในการให้กำเนิด (Reproductive Function) และบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกัน อาทิเช่น มนุษย์เพศหญิงเท่านั้นที่สามารถตั้งครรภ์ให้และคลอดบุตรได้ ขณะที่มนุษย์เพศชายจะมีส่วนร่วมในการให้กำเนิดโดยเป็นผู้ผลิตอสุจิที่ผสมกับไข่จากหญิงในการก่อกำเนิดทารก

บทบาทเพศ (Gender) หมายถึง เพศที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางสังคมหรือวัฒนธรรม ให้แสดงบทบาทหญิงหรือบทบาทชาย ดังนั้น เพศที่ถูกกำหนดโดยสังคมนี้จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทบาททางสังคม เป็นสิ่งที่บุคคลเรียนรู้ผ่านแหล่งต่างๆ มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งกลายเป็นแนวคิดที่ปลูกฝังลึกซึ้งในตัวบุคคลนั้นๆ บทบาทของแต่ละเพศที่สังคมกำหนด ยังมีความหมายเกี่ยวกันไปถึงโอกาสที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าถึงได้ใช้และควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพราะมีสิทธิ มีอำนาจ มีความรับผิดชอบ และถูกคาดหวังจากสังคมต่างกันไป ที่สำคัญคือ บทบาทเพศที่สังคมกำหนดได้ส่งผลกระทบต่อสภาพของสตรีและชายในสังคมนั้น ๆ

ในการวิจัยความแตกต่างด้านบทบาทหน้าที่ของแต่ละเพศนั้น โคทม อารียา (2527) อ้างถึงใน ภัสสร ลิมานนท์, 2542) ที่ได้แสดงความเห็นไว้ในบทความ เรื่อง แนวคิดในการพัฒนาสตรีที่จัดประชุมเมื่อ พ.ศ. 2527 โดยสรุปไว้ดังนี้ ชายและหญิงก็มีความแตกต่างกันในด้านบทบาทหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันในด้านพฤติกรรม โลกทัศน์ ความโน้มเอียง ความคาดหวัง ทักษะคิอาร์มณ อุปนิสัย ฯลฯ ในขณะที่เดียวกัน ชายและหญิงก็มีบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะที่เหมือนกันอย่างมากด้วย หากแต่ความแตกต่างระหว่างเพศไม่คงที่ แต่จะแปรเปลี่ยนไปตามวัยและการพัฒนาการของชีวิตของบุคคลนั้น ๆ และนอกจากนี้ยังมีชายและหญิงจำนวนมาก ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างของบทบาทระหว่างเพศ มิใช่เรื่องตายตัว ความแตกต่างระหว่างเพศเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและ การอบรมเลี้ยงดู ความแตกต่างด้านบทบาทหน้าที่ส่วนใหญ่ จะมีสาเหตุมาจากปัจจัยทางพันธุกรรมและทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันอย่างซับซ้อน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างทาง

สถานภาพ ชายมักมีสถานภาพที่ได้รับคุณค่าเหนือกว่าเกือบเสมอไป โดยมีข้อยกเว้นบ้างเพียงเล็กน้อย

2.2 บทบาททางสังคมของผู้หญิงไทย

ในการวิจัยของ วันทนีย์ วาสีกระสินและสุนีย์ เหมะประสิทธิ์(2545) เกี่ยวกับบทบาททางสังคมของผู้หญิงไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาสังคมไทยคาดหวังอะไรกับผู้หญิง สามารถสรุปถึงบทบาทของผู้หญิงได้ดังนี้

1) บทบาทความเป็นลูกสาว โดยสังคมไทยยังมีความคาดหวังให้ผู้หญิงต้องรับภาระงานบ้านมากกว่าลูกผู้ชาย ซึ่งลูกผู้หญิงจะถูกคาดหวังให้ดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า และให้ช่วยเหลือกิจการของครอบครัว เป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่

2) บทบาทหน้าที่ด้านการเงิน ในสังคมปัจจุบันผู้หญิงมักจะแบกรับภาระทั้งในบ้านและนอกบ้าน ผู้หญิงมักจะมีโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงานน้อยกว่าผู้ชาย รวมทั้งผู้ชายจะมีโอกาสได้รับค่าจ้างและการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานมากกว่าผู้หญิง

3) บทบาทความเป็นภรรยา บทบาทหน้าที่ภรรยาควรจะปฏิบัติหน้าที่ต่อสามี โดยการเชื่อฟังสามี ภรรยาควรยินยอมให้สามีเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และภรรยาควรสนับสนุนความก้าวหน้าในอาชีพของสามี ซึ่งภรรยาไม่มีสิทธิ์ปฏิเสธเมื่อสามีมีความต้องการทางเพศ อันเป็นความคิดเห็นในลักษณะความไม่เสมอภาค ในส่วนภรรยาที่ไม่สามารถมีบุตรได้ถือว่าเป็นข้อบกพร่อง และภรรยาไม่ควรทำงานนอกบ้านถ้าไม่จำเป็นทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

4) บทบาทความเป็นแม่ การให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูก อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี รับภาระเลี้ยงดูลูก และเมื่อมีปัญหาหรือหย่าร้างกับสามี ส่วนฝ่ายสามีไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบการตั้งครรภ์นอกสมรสกับผู้หญิง

ส่วนมาฆะ จิตตะสังคะ(2546) ได้อ้างถึงปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในสังคมชนบทในประเทศไทยโลกที่สาม(Third World Countries) ได้จำแนกบทบาทของสตรีออกเป็น 3 บทบาท ดังนี้

1) บทบาทความเป็นแม่ เป็นบทบาทด้านชีววิทยาที่สตรีต้องดำรงไว้ ทำหน้าที่เลี้ยงดูและดูแลความเป็นอยู่ให้กับสมาชิกในครัวเรือนในเรื่องอาหารและการจัดการบ้านเรือน

2) บทบาทการผลิตและการเป็นแรงงานในการผลิต เป็นบทบาทที่สตรีมาประกอบอาชีพเพื่อนำรายได้มาสู่ครอบครัว ทั้งที่เป็นตัวเงินสดหรือไม่ได้รับเป็นตัวเงินสด เป็นการทำงานในบ้านหรือทำงานนอกบ้านที่มีรายได้เป็นเงินเดือน รวมทั้งการประกอบอาชีพการเกษตรและการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเช่น ธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน

3) บทบาทการจัดการในชุมชน เป็นบทบาทที่สตรีให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจในหลายๆ ด้าน อย่างเช่น

การปรับปรุงสาธารณูปโภคของชุมชนด้านแหล่งน้ำ การขุดลอกหนองคลองบึง การปรับปรุงถนนเข้าสู่หมู่บ้าน การจัดการป่าไม้ชุมชน รวมทั้งกิจกรรมด้านอนามัยและการศึกษาของชุมชน

2.3 สตรีกับบทบาทในเชิงเศรษฐกิจ

ทุกวันนี้ผู้หญิงในวัยแรงงานมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน แต่ผู้หญิงก็ต้องรับบทบาทดั้งเดิมอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความขัดแย้งและคับข้องใจในการรักษาความสมดุลของทั้งสองบทบาท และต้องยอมรับความจริงว่ายากที่จะประสบความสำเร็จทั้งสองบทบาทในเวลาเดียวกันในอนาคตจำนวนผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงจะมากขึ้นนั้นจากการวิจัยบทบาทและการมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจของสตรี ของภัสสร ลิมานนท์(2542) ได้กล่าวว่า ผู้หญิงที่ได้ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ ก็คือ “คนที่สามารถหารายได้เป็นเงินสด” หรือประกอบกิจกรรมภายในครอบครัว เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ซึ่งยังเป็นปัญหาสำหรับสตรีที่ทำงานในบ้าน รับผิดชอบงานในบ้านไม่นับว่าเป็นผู้มีงานทำ แต่ในภาวะปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทสำคัญมากขึ้น คือ ออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น และอาจเป็นเพราะการพัฒนาประเทศที่ทำให้เป็นอุตสาหกรรม จากบทบาทของสตรีต้องรับภาระงานมากไม่ว่าจะเป็นงานในบ้านและนอกบ้าน การเลี้ยงดูบุตร ภาระงานภายในบ้าน ส่งผลให้สตรีตกอยู่ในภาวะทຸพโภชนาการ ทำให้สภาพจิตใจ มีความเครียด ความอ่อนเพลีย และการแก่ก่อนวัย ทั้งหมดนี้ส่งผลเชิงลบต่อสภาวะสุขภาพของสตรีโดยรวม ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่ยอมรับว่าความไม่เสมอภาคในการแบ่งงานกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสามีและภรรยา คือ มิติหนึ่งของการกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติต่อสตรีด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้สตรีต้องย้ายถิ่นไปทำงานในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นในประเทศหรือระหว่างประเทศ ซึ่งสตรีที่ย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองหรือย้ายไปทำงานในต่างประเทศ มักจะต้องเข้าไปทำงานในประเภทอาชีพที่ไม่ได้รับสวัสดิการ และไม่ได้รับการปกป้องเท่าที่ควร บางครั้งถูกกีดกัน ที่ทำให้สตรีได้รับความยากลำบากเรื่องรายได้ขาดความมั่นคง รวมทั้งอาจเข้าไปทำงานประเภทที่ผิดกฎหมายและเป็นอันตรายต่อสุขภาพทางเพศ ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ถูกเอารัดเอาเปรียบทุกรูปแบบ (ภัสสร ลิมานนท์, 2542)

จากการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงในครอบครัวไทย : นโยบายที่มีต่อการพัฒนาประเทศและสวัสดิการสังคม โดย แคร์ริ ริกเตอร์และนภาพรณี หะวานนท์(2538) ได้สรุปเกี่ยวกับแนวทางการวิจัยและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของสตรีที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมในครัวเรือน เช่น งานบ้าน การดูแลสวัสดิภาพของสมาชิกในครอบครัว ที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของครอบครัว แต่สตรีไม่ได้รับค่าตอบแทน หรือมีผู้ใดให้ความสำคัญ

2) สตรีมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสูง แต่หากการดำรงชีพจำเป็นต้องอาศัยรายได้ มีเป็นตัวแทนที่สตรีจะยังคงมีส่วนร่วมเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนระดับต่ำ

3) ภาระรับผิดชอบงานบ้านของสตรี ทำให้โอกาสของสตรีถูกจำกัดหรือปิดลงในการเลือกประเภทของอาชีพที่ทำได้

4) เนื่องจากอคติและการเลือกปฏิบัติในตลาดแรงงาน ทำให้สตรีได้รับค่าตอบแทนไม่เท่าเทียมชาย

5) สตรีที่ต้องทำหน้าที่หัวหน้าครัวเรือน (โดยสาเหตุใดก็ตาม) โดยปกติมักมีอำนาจต่อรองจำกัด และมีความเสี่ยงสูงกว่าชายที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน รวมทั้งต้องเพิ่มภาระรับผิดชอบในการเลี้ยงดูครอบครัว และการหารายได้จุนเจือครอบครัว

6) เมื่อเผชิญปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สตรีมักมีมาตรการจำกัดในการจัดการวิกฤตต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและเศรษฐกิจภายนอกครอบครัว

7) ในครัวเรือนเกษตร สตรีจะทำงานร่วมกับชาย แต่รายได้ถือว่าเป็นรายได้ของครัวเรือน แต่หากชายออกทำงานนอกบ้านมีรายได้ขณะที่สตรีต้องทำงานในบ้าน และสตรีได้รับเป็นส่วนแบ่งเฉพาะเท่านั้น ฉะนั้นรายได้ที่ได้เข้ามาก็ถือว่าเป็นของชาย

8) สตรีที่สมรสแล้วมักถูกจำกัดอิสระในการเลือกประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่ด้อยการศึกษา

9) ในครัวเรือนที่มีงบจำกัด รายได้มักถูกจัดสรรสำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่างๆ และในครัวเรือน โดยที่สตรีมักจะไม่ค่อยมีโอกาใช้จ่ายสำหรับเรื่องส่วนตัว ขณะที่ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของชาย (บุหรี่ย เหล้า บันทึง) อาจถูกนับรวมว่า เป็นรายจ่ายประจำบ้าน

วริยา เอี่ยมวิบูลย์(2542) ได้กล่าวถึง เหตุผลความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาให้กับสตรีในสถานการณ์ปัจจุบัน

1) สตรีมีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศ และ จากสถิติสตรีจะมีอายุขัยโดยเฉลี่ยสูงกว่าบุรุษ ซึ่งจะทำให้จำนวนสตรีที่สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีจำนวนมากนี้ จะต้องได้รับการพิจารณาให้เป็นทั้งเป้าหมายในการได้รับการพัฒนาและเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาสังคม และประเทศชาติได้

2) ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมายได้ ถ้าขาดความร่วมมือจากสตรีในฐานะที่เป็นภรรยา มารดา กำลังแรงงาน และในฐานะประชาชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต

และการส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาครอบครัว สังคม และประเทศโดยรวม

3) ความไม่เสมอภาคทางโอกาสของสตรีที่จะได้รับการบริการทางเศรษฐกิจและสังคมด้านต่าง ๆ รวมทั้งการได้รับส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์จากการพัฒนาทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ

4) สตรียังขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาทางการเมืองจึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมอีกหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวกับสตรี

5) การเลือกปฏิบัติต่อสตรีทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย

6) การขาดการคุ้มครองสถานภาพในฐานะที่เป็นบุคคลและในฐานะที่เป็นสตรี

7) ค่านิยมและเจตคติต่อสตรีในเชิงลบยังมีอยู่ทั่วไป ในการกีดกัน การเลือกปฏิบัติ การมีอคติทางเพศ และการเหยียดหยามเพศ

8) การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และถ้าการพัฒนาดำเนินการไปอย่างไม่ระมัดระวัง กลุ่มสตรีจะถูกกลืนและถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ กลุ่มนี้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาประเทศ

ในการวิเคราะห์บทบาทเพศในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเรื่องของบทบาททางเพศชายหญิงในครอบครัว โดยเน้นเฉพาะบทบาทของผู้หญิงในครอบครัว ในการจ้างงานไม่ได้มีการระบุถึงความไม่เท่าเทียมแต่ประการใด ผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย หากแต่เมื่อพิจารณาในภาคปฏิบัติการในเอกสารประเภทบทความ ภายใต้นิยามบทบาทของผู้หญิงในปัจจุบัน งานที่เกี่ยวข้องกับภาคครัวเรือน ซึ่งยังถือว่าเป็นงานของผู้หญิงนั้น โดยไม่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นงานแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใด ก็ยังต้องรับผิดชอบดูแลครอบครัว ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของสรีระทางชีวภาพ บุคลิกภาพ ส่วนในสังคมชนบทอีสานยังมีความเชื่อแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานบ้าน และยังเกิดความไม่เสมอภาคในสังคมในชนบทส่งผลกระทบต่อตัวผู้หญิงที่ต้องแบกรับภาระความรับผิดชอบมากมายภายในครอบครัว ยังต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีทัดเทียมคนอื่น

3. ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม

William W. Reeder (1973 อ้างถึงใน อติเรก เร่งมานะวงษ์, 2544) ได้กำหนดทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ และการกระทำในพฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นมา

การวิจัยพฤติกรรม และสภาวะจิตใจของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครอบครัวที่สนับสนุนให้สมาชิก ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และในส่วนของครอบครัวที่ไม่สนับสนุนนั้น ย่อมมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้ตัดสินใจเลือกที่จะประกอบอาชีพเช่นนี้ ดังนั้นจึงได้นำแนวคิดของ William W. Reeder มาใช้ประกอบการศึกษาถึงอิทธิพลที่มีผลต่อการตัดสินใจในการกระทำพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล ซึ่งแนวคิดของ William W. Reeder ให้ความเห็นว่ารูปแบบทางจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและการกระทำในพฤติกรรมของมนุษย์นั้น ซึ่งนักสังคมวิทยาส่วนใหญ่จะมองในแง่ที่ว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ แต่สำหรับระดับบุคคลแล้วจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมเหล่านั้นสู่ตัวคน โดยจากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง เป็นการแปลงปัจจัยภายนอก ซึ่งจะอยู่ในรูปความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ความเชื่อและความไม่เชื่อนี้ จะเป็นเหตุผลที่จะทำให้นักตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรม ดังนั้น ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกโดยตรงในการตัดสินใจกระทำทางสังคมของบุคคลจะประกอบด้วย ความเชื่อ และความไม่เชื่อหลายอย่างรวมกัน ทั้งนี้ William W. Reeder ได้แบ่งปัจจัยออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

3.1 ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors)

3.1.1 เป้าหมาย(Goals) คือ กิจกรรม วัตถุ คุณลักษณะ ความเชื่อ ความรู้ กิจกรรม หรือ สภาพความเป็นอยู่ที่คุณคณาปรารถนาและต้องการหรือไม่ต้องการ และผู้กระทำพยายามหลีกเลี่ยง ผู้กระทำอาจต้องการเพื่อตนเอง หรือใช้เป็นเครื่องมือวิธีการที่จะนำไปสู่การประพฤติดังหรือเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงเป้าหมายอื่น ๆ

3.1.2 ความเชื่อ(Believe Orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด ความรู้ของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และลักษณะของสิ่งต่าง ๆ พฤติกรรมของสิ่งต่างๆทั้งในอดีตและปัจจุบัน และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการเลือกกระทำทางสังคมในการกระทำทางสังคมใดๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ

3.1.3 ค่านิยม (Value) คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรจะเป็น สิ่งที่คุณกระทำรับรู้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิถีทางในการดำเนินชีวิตของเขา ความเชื่อในสิ่งต่างๆ เช่น ระบบความเชื่อ ทศนคติ คุณลักษณะกิจการงาน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ผู้กระทำเชื่อว่าวิถีปฏิบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่ดี

หรือสังคมเห็นดีเห็นชอบ สมควรที่จะยึดปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมในการชักนำให้ผู้กระทำ กระทำไปตามค่านิยมของเขา

3.1.4 นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบทอดต่อกันด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย

3.2 ปัจจัยผลักดัน (Push Factors)

3.2.1 ความคาดหวัง (Expectation) คือ การรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่า ผู้อื่น บุคคล กลุ่ม หรือ สังคมโดยทั่วไปอยากให้เราเชื่อ รู้สึก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ซึ่งความคาดหวังประกอบด้วยสิ่งที่ผู้กระทำคิดว่าเขาควรเชื่อ รู้สึกและประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ดังนั้น ในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคลส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่นด้วย

3.2.2 ข้อผูกพัน (Commitment) คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่าเขามีข้อผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันเขาจะต้องเคร่งครัดต่อประเด็นปัญหาที่เขาเกี่ยวข้องโดยตรง หรือโดยทางอ้อม ผู้กระทำอาจชอบกระทำอย่างอื่น ซึ่งเขาก็มีอิสระพอที่จะเลือกกระทำทางสังคม ผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากเขาารู้สึกว่าเขามีข้อผูกพันที่จะต้องทำ

3.2.3 การบังคับ (Forces) คือ ความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำเขาถูกกระทำให้ตัดสินใจหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่เขาารู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่ นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตามปัจจัยการบังคับ จะเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจได้เร็วขึ้น เพราะในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ นั้น เขาอาจจะยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับ ผู้กระทำก็รู้ว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่ นอกจากตัดสินใจกระทำพฤติกรรมนั้น ดังนั้น การบังคับจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคม ผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเขาถูกบังคับ

3.3 ปัจจัยสนับสนุน (Enable Factors)

3.3.1 โอกาส (Opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ โอกาสจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำของบุคคล ผู้กระทำมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการกระทำทางสังคม เมื่อเขาพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นโอกาสเปิดให้เขาเลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

3.3.2 ความสามารถ (Ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังจิต ความสามารถของเขาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนกระทั่งสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์นั้นการที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของตนเองนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจและการกระทำทางสังคม เพราะเขารู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วเขามีความสามารถที่จะกระทำได้นั่นเองโดยทั่วไปการกระทำพฤติกรรมใดนั้น บุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองเสียก่อน

3.3.3 การสนับสนุน (Support) คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้าน ซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตัวเองจะเป็นผู้เลือก ดังนั้นผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม

จากทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมของ Reeder ที่ว่าด้วยเหตุผลของปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักและปัจจัยสนับสนุนนี้ ผู้วิจัยได้นำไปศึกษาสาเหตุในการตัดสินใจย้ายถิ่นและสนับสนุนการย้ายถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างกรอบในการศึกษาที่จะทำให้กระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทย เข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่นด้วยปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้สามารถที่จะยับยั้งหรือตัดสินใจในการย้ายถิ่นได้เช่นกัน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการนวดแผนไทย

4.1 ความสำคัญของการนวดแผนไทย

การนวดแผนไทยเป็นทั้งกิจกรรมเพื่อการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย และเป็นกระบวนการดูแลสุขภาพ (เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, 2545) โดยธุรกิจนวดแผนไทยมีจุดขายที่สำคัญอันเป็นที่ชื่นชอบของผู้มาใช้บริการ คือ บรรเทาความเครียด ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการเจ็บปวดของโรคบางชนิดได้โดยไม่ต้องพึ่งยาและยังช่วยปรับสมดุลของโครงสร้างของร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพ ความงามของผิวพรรณ ด้วยการนวดกระตุ้นให้โลหิตไหลเวียนดี เป็นภูมิปัญญาที่ใช้ธรรมชาติบำบัด จึงไม่ต้องเสี่ยงต่อการแพ้ยา หรือมีผลข้างเคียงจากการใช้ยา และยังเพิ่มความยืดหยุ่นให้กับร่างกาย

ด้วยกระแสนิยมในการดูแลสุขภาพ และความตื่นตัวในการสรรหาวิถีธรรมชาติมาใช้เป็นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการดำรงชีวิตให้มีอายุยืนยาวขึ้น จึงทำให้เกิดธุรกิจบริการนวดแผนไทยอย่างรวดเร็วและความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพในด้านนี้มีมาก แต่ก็ยังค่อนข้างขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพในสาขาอาชีพนวดแผนไทย ดังนั้น จึงทำให้หน่วยงานภาครัฐหลายฝ่ายได้สนใจเข้าร่วมดำเนินการในแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข (2545) ได้ดำเนินการให้มีมาตรฐานนวดไทยเพื่อสุขภาพ โดยการจัดเป็น 3 ระดับ ซึ่งได้ดำเนินการร่วมกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน โดยระดับที่ 1 กำหนดให้ผู้นวดต้องผ่านการฝึกอบรมการนวดแผนไทยจำนวน 300 ชั่วโมง ถึงสามารถไปทำงานในสถานบริการทั่วไปที่ขออนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยได้ ในระดับที่ 2 เป็นการรักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น จะสามารถรักษาได้ 10 โรค ผู้ที่จะทดสอบต้องผ่านการฝึกอบรมมากขึ้นตั้งแต่ 300-800 ชั่วโมง ทำให้ปลอดภัยและคุ้มครองผู้บริโภคหรือผู้มาใช้บริการมากขึ้น สุดท้ายระดับที่ 3 คือ ระดับผู้เชี่ยวชาญ สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยได้ 35 โรคขึ้นไป ผู้นวดต้องมีประสบการณ์สูงและผ่านการเรียนประมาณ 800-1,200 ชั่วโมงขึ้นไป และการดำเนินเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือแรงงานของสำนักงานด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อผลิตบุคลากรที่ได้มาตรฐานไปทำงานในศูนย์สุขภาพต่างๆ ในประเทศ และยังสามารถส่งออกแรงงานมาตรฐานเหล่านี้ไปสู่ต่างประเทศ ซึ่งกำลังมีความต้องการอย่างสูงทั่วโลก แต่ความจำเป็นในเรื่องการปรับรูปแบบและเงื่อนไขที่จะได้สอดคล้องกับข้อกำหนด และกฎเกณฑ์ของแต่ละประเทศ ต้องดำเนินการให้รัดกุมและถูกต้อง (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, 2545) นอกจากนี้ก็ยังมีหลักสูตรอื่นๆ อีก เช่น การนวดเท้าเพื่อสุขภาพ 80 ชั่วโมง การนวดเท้าสำหรับผู้พิการ 150 ชั่วโมง การนวดแผนไทย 372 ชั่วโมง การนวดแผนไทย 800 ชั่วโมง และการนวดไทยสำหรับแพทย์ 65 ชั่วโมง

4.1.2 ด้านกฎหมาย รับผิดชอบโดย กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศกำหนดสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเสริมสวย มาตรฐานของสถานที่การบริการ ผู้ให้บริการ หลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสอบเพื่อการรับรองให้เป็นไปตามมาตรฐานสำหรับสถานที่เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2551 เป็นต้นมา

4.1.3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้ สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย ทำการวิจัยเรื่อง“แนวทางการพัฒนาบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในที่พักแรม” โดยมุ่งเน้นศึกษา 5 ประเด็นหลัก คือ ด้านการจัดรูปแบบบริการ การจัดกิจกรรม การจัดสถานที่ บุคลากร และระบบบริหารจัดการ(นาถฤดี มณีเนตร และณัฐกานต์ ณ ไพรี, 2549)

4.1.4 กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับธุรกิจสปาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สปาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และกระตุ้นให้ชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการมากยิ่งขึ้น โดยเข้าร่วมงานแสดงสินค้า ISPA Asia Pacific Exhibition การจัดแสดงสินค้าสุขภาพและความงาม (Thailand Health & Beauty Show) ต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี รวมทั้งการทำ Road Show ในประเทศต่าง ๆ เช่น ที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2546 (นาถฤดี

มณีเนตรและณัฐกานต์ ณ ไพรี, 2549) ซึ่งทำให้ชาวต่างชาติได้รับรู้ถึงภูมิปัญญาไทยแท้ ๆ อันจะส่งผลต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ และการขยายตลาดอาชีพจากภูมิปัญญาไทย และช่วยให้แรงงานไทยในสาขาอาชีพบริการเหล่านี้ มีโอกาสทำงานในประเทศเหล่านี้มากขึ้น ซึ่งจะสามารถสร้างการเติบโตอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ นอกจากนี้กระทรวงพาณิชย์ได้วางนโยบายหลัก และได้ตั้งเป้าหมายของการขยายฐานธุรกิจบริการไปยังตลาดต่างประเทศ โดยได้ให้ทูตพาณิชย์ประจำประเทศต่างๆ ทั่วโลกใช้เวทียุทธศาสตร์การค้าระหว่างประเทศเปิดเจรจาธุรกิจบริการ

4.1.5 สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้ดำเนินการเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับนวดแผนไทย เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ในสาขาเหล่านี้ ได้ออกสู่ตลาดงาน และสร้างโอกาสในการพัฒนาธุรกิจประเภทนี้ เช่น คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ในสาขาเวชกรรมแผนไทย เกสัชกรรมแผนไทย หัตถเวชหรือนวดแผนไทย ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการทั้งการแพทย์แผนไทย และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เปิดสอนหลักสูตรการแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนทางเลือก เป็นต้น

4.1.6 หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐอีกมากมายที่ได้เข้ามาส่งเสริมให้บริการ เปิดฝึกอบรมสำหรับนวดแผนไทย และสปาไทย เป็นจำนวนมาก เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เปิดหลักสูตรอบรมสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะสตรีที่ว่างงาน ในศูนย์ฝึกอาชีพสตรีรัตนภาพเขตพื้นที่จังหวัดต่างๆ และมีหน่วยงานท้องถิ่นได้เข้ามาส่งเสริมให้ฝึกอบรมประชาชนที่สนใจและว่างงาน ในเขตพื้นที่ของตนที่รับผิดชอบ เพื่อส่งเสริมให้คนในพื้นที่มีงานทำอย่าง เช่น เทศบาลนครขอนแก่น เป็นต้น

จากการส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐ ทำให้ธุรกิจเป็นที่รู้จักกันทั้งในและต่างประเทศและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย โดยมีหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนรับรองสร้างมาตรฐานการให้บริการ ทั้งสถานประกอบการและผู้ให้บริการ จากกระแสความนิยมนี้ทำให้เกิดความต้องการแรงงานบริการในอาชีพนวดแผนไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้ธุรกิจมีการขยายไปในสถานที่ต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในประเทศไทย และต่างประเทศ เน้นอนในอาชีพบริการส่วนใหญ่นิยมแรงงานผู้หญิง เพื่อสร้างความอ่อนโยนในการให้บริการสำหรับลูกค้า จึงส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทย และได้มีการเลือกสรรผู้ย้ายถิ่นโดยผู้ย้ายถิ่นจะต้องมีมาตรฐานฝีมือแรงงาน เพื่อไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยในถิ่นปลายทาง และให้เป็นที่ยอมรับและสร้างความน่าเชื่อถือสำหรับผู้มาใช้บริการตามที่กฎหมายกำหนด

4.2 การนวดแผนไทยกับธุรกิจสปา

สปา คือ สถานที่ที่มีการบริการสุขภาพโดยใช้น้ำเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ สปาขนาดเล็ก (Day Spa) สปาในโรงแรม (Hotel & Resort Spa) สปาที่มีจุดมุ่งหมาย

เฉพาะ (Destination Spa) สปาในแหล่งน้ำแร่หรือน้ำพุร้อนธรรมชาติ (Mineral Springs Spa) ซึ่งประเทศตะวันตกนิยมกันมากกว่า 200 ปีแล้ว โดยเริ่มที่ประเทศเบลเยียม สปาเป็นวิถีชีวิตของการดูแลสุขภาพประจำวัน โดยอาศัยวิถีทางของธรรมชาติ คือ น้ำ จึงไม่แปลกเลยที่จะเห็นการนวดแผนไทยถูกจัดเป็นสินค้าบริการหลักที่สามารถดึงดูดลูกค้าในธุรกิจสปา การนวดแผนไทยเป็นการดูแลสุขภาพตามภูมิปัญญาไทย และมีแบบแผนชัดเจนในเรื่องการนวด ทำให้เกิดความเชื่อถือในหมู่ของผู้นิยมสปาด้วย (เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, 2545)

กิจการสปาในเมืองไทย โดยทั่วไปจะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีลักษณะแบบที่นิยมในต่างประเทศ เพราะต้องการบริการลูกค้าส่วนใหญ่ที่เป็นชาวต่างประเทศ เพียงแต่เน้นการบริการแบบไทย ซึ่งจะเป็นการเอาใจลูกค้าเป็นพิเศษ ในขณะที่เดียวกันลักษณะของการใช้บริการในต่างประเทศจะเป็นการช่วยเหลือตนเอง (Self Service) มากกว่า ซึ่งในปัจจุบัน กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์การนวดไทยสู่ระดับสากล โดยการประยุกต์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับค่านิยมของบริการสปาที่กำลังเติบโตในปัจจุบัน ทำให้เกิดลักษณะ “สปาประยุกต์” ขึ้น โดยประสานลักษณะรูปแบบสปาตะวันตก (Western Spa) ให้เข้ากับเอกลักษณ์ไทย โดยทำการแบ่งประเภทสปาดังนี้ ประเภทแรก คือ ไทยสปา เป็นการประยุกต์และผสมผสานระหว่างการนวดไทยกับมาตรฐานสปาแบบตะวันตกเข้าด้วยกัน และประเภทที่สอง คือ ไทยสปายะ ซึ่งเป็นการนวดแบบอนุรักษ์ที่ยังคงความดั้งเดิมไว้ มีลักษณะศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ในส่วนไทยสปาเป็นรูปแบบหนึ่งของการบำบัดสุขภาพด้วยสมุนไพรไทย ที่จะเน้นการนวด การอบสมุนไพร การใช้ลูกประคบ และการแช่น้ำสมุนไพรในอ่างน้ำนวดตัว (Jacuzzi) ซึ่งเป็นโปรแกรมหลักในการฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องต่อผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ที่ใช้ในการบำบัดเสริมความงาม และสินค้าอื่นๆ ที่ใช้ในธุรกิจสปาเพิ่มเติมด้วย

จากแนวคิดการนวดแผนไทยกับธุรกิจสปา ดังจะเห็นได้ว่าในธุรกิจสปาและสปายะ จะมีกิจกรรมนวดแผนไทย นวดน้ำมัน นวดฝ่าเท้าเป็นหลักในการให้บริการ ดังนั้น การย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน จะมีจุดหมายปลายทางและความคาดหวังที่จะเข้าไปประกอบอาชีพในสถานประกอบการธุรกิจสปาด้วยในถิ่นปลายทางมีรายได้สูงตามแห่งท้องเที่ยวและประเทศปลายทางของการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทยต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารทางวิชาการ และวารสารต่างๆ รวมไปถึงการค้นคว้าข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต และเพื่อสามารถนำไปพัฒนารอบแนวความคิดได้ ผู้วิจัยได้แบ่งงานเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่น

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการย้ายถิ่นและผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นนั้นมีผู้วิจัยไว้หลายคน แต่เนื่องจากการย้ายถิ่นเป็นเรื่องของพฤติกรรมของคนซึ่งยากแก่การศึกษาทำความเข้าใจได้ละเอียด การย้ายถิ่นของคนมีความซับซ้อน คนหนึ่งคนสามารถย้ายถิ่นไปได้หลายครั้ง และหลากหลายเหตุผลด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของผู้หญิงในการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยซึ่งอาชีพนวดแผนไทยเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมกันแพร่หลายไม่กี่ปีมานี้เอง แต่มีผู้สนใจเข้ามาประกอบอาชีพนวดแผนไทยกันจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้หญิงจากชนบทภาคอีสาน

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ย้ายถิ่นระยะสั้น:กรณีศึกษาผู้มีอาชีพเร่ขายลอตเตอรี่ของ วีรศักดิ์ พุกขเทเส (2544) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นระยะสั้นและผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นระยะสั้น ซึ่งพบว่าการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นระยะสั้นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม สาเหตุที่ไปขายลอตเตอรี่ คือ มีฐานะยากจน และเริ่มมีการขายลอตเตอรี่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ครั้งแรกมีการชักชวนจากเพื่อนบ้าน และเดินทางไปขายที่เมืองใหญ่ต่างๆ ได้แก่ กรุงเทพฯ ใช้ระยะเวลาในการขายประมาณ 7 วัน เดือนละ 2 ครั้ง ในการเดินทางจะมีการจ้างเหมารถไปกับเพื่อนบ้าน เมื่อถึงจุดหมายจะเช่าห้องอยู่ครั้งละ 500 บาท เมื่อขายเสร็จงวดหนึ่งก็จะเดินทางกลับบ้าน และเมื่อใกล้ถึงเวลาขายก็จะมีการเดินทางไปอีกเป็นอย่างนี้ทุกเดือนเดือนละ 2 รอบ และการศึกษาถึงผลกระทบจากการไปเร่ขายลอตเตอรี่พบว่า มีทั้งประโยชน์และผลเสียประโยชน์ที่ได้จากการไปขายลอตเตอรี่คือ มีเงินได้ให้ลูกเรียนหนังสือ มีเงินชำระหนี้ และมีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ผลเสียได้แก่ เด็กเล็กขาดการเลี้ยงดู ลูกหลานเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด และครอบครัวไม่อบอุ่นเหมือนก่อน จากการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของวีรศักดิ์ เป็นการศึกษากระบวนการย้ายถิ่นระยะสั้นเท่านั้น ซึ่งเป็นลักษณะการย้ายถิ่นเฉพาะอาชีพขายลอตเตอรี่ซึ่งหากกระบวนการย้ายถิ่นของอาชีพอื่นๆ อาจมีความแตกต่างกันไปด้วย หรืออาชีพเดียวกันอาจมีสาเหตุต่างกันเช่นกัน ในการวิจัยของวีรศักดิ์ทำให้เห็นว่าการชักชวนจากเพื่อนบ้านก่อนที่จะทำการย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนวดแผนไทย ส่วนด้านผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นพบไม่แตกต่างจากการศึกษาที่ผ่านมา

จากการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของผู้หญิงของ ปลายมาศ ขุนภักดี (2544) ได้ทำการวิจัยการย้ายถิ่นของหนุ่มสาวในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศ จากการวิจัย กระบวนการเลือกสรรผู้ย้ายถิ่น โดยผู้หญิงมักถูกเลือกสรรด้านสถานภาพสมรสและสถานภาพในครัวเรือน ในกรณีมีผู้สูงอายุในครัวเรือนเท่านั้นที่สามารถยับยั้งการย้ายถิ่นของหนุ่มสาวได้ทั้งชายและหญิง ส่วนปัจจัยด้านประสบการณ์การย้ายถิ่น ผู้หญิงมีความ

น่าจะเป็นในการย้ายถิ่นสูงเมื่อมีแรงงานหญิงในครัวเรือนเคยย้ายถิ่น และเมื่อครัวเรือนมีความเสี่ยงจากการมีแหล่งรายได้ที่ไม่ใช่การทำนาข้าวแต่เป็นการเกษตรอื่นๆ ซึ่งผลการวิจัยของปลาumas จะเห็นได้ว่า ตัวกำหนดที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของผู้หญิงสามารถอธิบายได้ด้วย ปัจจัยด้านความเสี่ยงของครัวเรือน ส่วนตัวกำหนดการย้ายถิ่นของผู้ชายอธิบายด้วยปัจจัยในแนวทฤษฎีทุนมนุษย์ สะท้อนให้เห็นถึงการมีบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในสังคมไทย จากการที่ผู้หญิงมีบทบาทในครัวเรือนมากกว่าผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงมีภาระความรับผิดชอบที่ค่อนข้างหนัก และการย้ายถิ่นของผู้หญิงในสังคมชนบทยังไม่มีอิสระ การตัดสินใจย้ายถิ่นยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของครัวเรือน และส่วนการวิจัยของ อาทิตย์ ทาไกรกลาง (2546) ได้วิจัยกระบวนการไปประกอบอาชีพด้านการบริการ และโลกทัศน์ของสตรีผู้ประกอบการด้านการบริการประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในหมู่บ้านเขตอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเดินทางไปประกอบอาชีพด้านการบริการในประเทศสวิตเซอร์แลนด์มีแรงจูงใจจากญาติพี่น้อง ต้องการเงินตอบแทนมากขึ้น ต้องการรายได้เพิ่มมากขึ้น ต้องการหนีจากปัญหาครอบครัว และเพื่อเสี่ยงโชค โดยได้รับอนุญาตเพื่อเดินโซ่วในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ (ในอนุญาตเข้าเมืองประเภท L) เป็นใบเบิกทางในการเดินทางเข้าประเทศ และโลกทัศน์ในการประกอบอาชีพด้านการบริการ พบว่า โดยส่วนรวมสังคมให้การยอมรับ เพราะฐานะทางการเงินดีขึ้น สามารถสร้างบ้านเรือนใหญ่โต รวมทั้งให้การช่วยเหลือและร่วมกิจกรรมกับชุมชนในด้านการเงินได้ ส่วนโลกทัศน์ของผู้ไปประกอบอาชีพด้านการบริการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวทำให้มีฐานะทางการเงินดีขึ้น และโลกทัศน์ด้านเศรษฐกิจและสังคม สตรีสามารถช่วยสังคมและเศรษฐกิจให้พัฒนาได้โดยการไปทำงานด้านการบริการเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชน ทำให้เศรษฐกิจและสังคมในชุมชนดีขึ้น ชุมชนให้การยอมรับต่อการไปทำงานด้านการบริการของผู้หญิง ในส่วนโลกทัศน์ด้านวัฒนธรรมและประเพณียังให้ความเคารพวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น แต่เมื่อทำงานในต่างประเทศก็ต้องเคารพวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ด้วย จะเห็นได้ว่า การย้ายถิ่นของผู้หญิงในหมู่บ้านได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี เพราะทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดี เมื่อผู้หญิงส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวก็ได้รับการยอมรับและยกย่องจากคนในชุมชนว่าเป็นคนดีมีความกตัญญูต่อครอบครัว ทั้งนี้ ซึ่งจะไม่สนใจว่าผู้หญิงไปทำงานอะไร

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยของ Tran Quang Lam และคณะ (2550) ซึ่งวิจัยเรื่อง คุณลักษณะและตัวกำหนดแรงงานย้ายถิ่นในระบบเผ่าะวังทางประชากรกาญจนบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบแบบแผน คุณลักษณะ และตัวกำหนดของการย้ายถิ่นของแรงงานในช่วงระยะสั้น ๆ ในพื้นที่เผ่าะวังทางประชากรกาญจนบุรี โดยใช้ข้อมูลจากโครงการกาญจนบุรีในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ทั้งนี้ประชากรในการศึกษาคือประชากรในวัยแรงงานอายุระหว่าง 15- 59 ปี โดย

ในการวิเคราะห์รูปแบบความเป็นไปได้ของการย้ายถิ่นในช่วงเวลาสั้นๆ นั้น จะใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบโลจิสติก (Logistic Regression) โดยแบ่งตัวกำหนดของการย้ายถิ่นแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมและประชากรของแรงงาน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของแรงงาน ปัจจัยด้านครัวเรือน และปัจจัยด้านหมู่บ้าน ผลของการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่เฝ้าระวังทางประชากรกาญจนบุรีมีลักษณะเช่นเดียวกับการวิจัยที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ สถานภาพสมรส สถานการทำงาน คุณลักษณะของครัวเรือนและคุณลักษณะของหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามกลับพบว่ามีความแตกต่างในเรื่องของระยะเวลาของการย้ายถิ่นและระดับการศึกษาของแรงงาน เป็นแรงผลักดันในการย้ายถิ่นของแรงงานในพื้นที่เฝ้าระวังทางประชากรในกาญจนบุรีนั้นมีความหลากหลาย โดยทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การย้ายถิ่น และปัจจัยทางเศรษฐกิจในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับ บุคคล ครอบครัวหรือหมู่บ้าน (เช่น ความแตกต่างของรายได้สภาวะการว่างงาน และจำนวนแรงงานในครัวเรือน เป็นต้น) ส่วนตัวกำหนดการย้ายถิ่นของแรงงานที่สำคัญคือเพศของผู้ย้ายถิ่น โดยปัจจัยด้านบุคคลและครัวเรือนมีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานชาย ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยหมู่บ้านมีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานหญิง ซึ่งจากการวิจัยของ Tran Quang Lam และคณะ พยายามชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของกระบวนการย้ายถิ่นซึ่งมีการวิจัยไว้ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จากงานวิจัยต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในแต่ละด้าน คือ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งรายละเอียดได้อธิบายไว้ในกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการย้ายถิ่น

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลทบออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

5.2.1 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อผู้ย้ายถิ่นเอง

ในงานวิจัยของ คุณฉวี อาวุธวัฒน์ และ ภัทธะ แสนไชยสุริยา (2550) ได้ทำการวิจัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ:กรณีศึกษาแรงงานย้ายถิ่น ซึ่ง การวิจัยปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพของแรงงานย้ายถิ่นครั้งนี้ ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชนว่า“ลูกดี” คือ จะต้องมีความรับผิดชอบทำงานเลี้ยงดูพ่อแม่ การย้ายถิ่นไปทำงานนอกชุมชน จึงเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีและความกตัญญู ส่วนในระดับบุคคลพบว่า คนย้ายถิ่นได้ต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะตัว การได้รับการยอมรับจากครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่น และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชุมชน นโยบายกระจายการลงทุนสู่ท้องถิ่นครอบครัวให้การย้ายถิ่นเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดทำให้ครอบครัวและบุคคลมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ชุมชนรับรู้ว่าการไป

ทำงานต่างถิ่น ส่งผลต่อความเสี่ยงด้านสุขภาพร่างกายของแรงงานทั้งที่เป็นความเสี่ยงจากการทำงานโดยตรงและความเสี่ยงในฐานะที่ไปใช้ชีวิตอยู่ต่างถิ่น รวมถึงการเข้าไม่ถึงระบบการคุ้มครองแรงงาน ในด้านจิตใจแรงงาน มีความกังวลกับการมาใช้ชีวิตในระยะแรกในสภาพความเป็นอยู่ที่ต้องอยู่กับคนหลายกลุ่มในที่ทำงาน

นอกจากนี้ ชัด ศรีอ้วน (2545) ได้ทำการวิจัย ปัญหาของสตรีจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน กรณีศึกษาบ้านนาวิ ตำบล ศรีวิชัย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า แรงงานสตรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำงานเป็นอาชีพหลัก มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 6 คน สมรสแล้ว สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา สาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานเกิดจากความยากจน อพยพไปทำงานหาบเร่ขายข้าวหมากมากที่สุด มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,001-7,000 บาท จังหวัดที่ไปทำงานมากที่สุด คือ กรุงเทพฯ มีรายได้ไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายในการบริโภค ไม่มีการส่งเงินกลับมาให้ครอบครัว แต่เก็บออมโดยการฝากธนาคาร มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมมีการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของสังคมเมืองมากขึ้น จึงมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็นรวมทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติในหมู่บ้านน้อยลง สตรีที่ย้ายถิ่นประสบปัญหา ค่าเช่ามีราคาสูง ขาดความปลอดภัยในการทำงาน การปรับตัวเข้ากับเวลาการทำงาน รายได้ไม่แน่นอน มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกายและเจ็บไข้เสมอ และปัญหาสำคัญ คือ ครอบครัวขาดความอบอุ่น จะเห็นว่าการวิจัยของชัด ผู้หญิงบ้านนาวิมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างถิ่น ได้รับผลกระทบจากการประกอบอาชีพ ในเรื่องของสุขภาพ ครอบครัว และเศรษฐกิจภายในครัวเรือน สาเหตุการย้ายมักมาจากความยากจน

จากการวิจัยของ ลำไฉ่ จันทรวงศ์ (2551) เรื่องผลกระทบของการย้ายถิ่นที่อยู่ออกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทมายังเขตเมือง มีความพึงพอใจจากการที่ได้ย้ายที่อยู่ใหม่ เนื่องจากมีรายได้สูงขึ้นและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ย้ายถิ่นส่วนหนึ่งก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมเมือง และผลทางด้านจิตใจอื่น ๆ บ้างเล็กน้อย เช่น ความเหงาหรือความว้าเหว่ เป็นต้น และผลการวิจัยเปรียบเทียบผู้ย้ายถิ่นที่เข้าไปอาศัยอยู่ในเขตเมืองกับผู้ที่ไม่ย้ายถิ่นที่ยังคงอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครก็พบว่า 2 ใน 3 ของผู้ย้ายถิ่นรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าก่อนย้ายถิ่น ซึ่งในการย้ายถิ่นนั้นทำให้ผู้ย้ายถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้งานใหม่ ๆ และถ้าหากอาศัยอยู่ในท้องถิ่นปลายทางนานยิ่งขึ้น ก็จะมีโอกาสสร้างสถานภาพทางเศรษฐกิจของตนเองให้สูงขึ้น การวิจัยถึงผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อพฤติกรรมและทัศนคติที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีจำนวนบุตรเกิดรอดหรือจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่น ที่ยังคงอาศัยอยู่ถิ่นเดิม และเมื่อเปรียบเทียบ

กับผู้ไม่ย้ายถิ่นในเขตเมืองปลายทาง พบว่าผู้ย้ายถิ่นทั้งที่มาจากเขตชนบทและเขตเมืองอื่นๆ ต่างมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่น

5.2.2 ผลกระทบของการย้ายถิ่นด้านทางเศรษฐกิจ

โดยทั่วไป การย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าไปสู่เขตเมืองเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของทั้งเขตเมืองและของประเทศ แต่ในระดับจุลภาคปรากฏว่า บุคคลครอบครัวที่ย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองต้องแก่งแย่งแข่งขันในเรื่องการหางานทำกับผู้ที่อาศัยอยู่ก่อนแล้ว เกิดความยากจนและการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความสัมพันธ์กับปัญหาอื่นๆ ที่ผู้ย้ายถิ่นมาอยู่ใหม่ต้องเผชิญ เช่น การว่างงาน และการทำงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำมาก โดยผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองจำนวนมากไม่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงสามารถจำแนกผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ดังนี้

1) ผลกระทบต่อการเข้าสู่กำลังแรงงาน การย้ายถิ่นเป็นการโยกย้ายถ่ายเททั้งอุปทานด้านแรงงาน และทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ เขตชนบทมักจะสูญเสียคนในกลุ่มอายุ 15 ถึง 29 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยสำคัญสำหรับการสร้างผลผลิตในเขตชนบท ดังที่กล่าวแล้วว่า การย้ายถิ่นเป็นการเลือกสรรคนในด้านการศึกษาและทักษะ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทมีแนวโน้มว่าจะมีระดับการศึกษาและทักษะสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในเขตชนบทก็ตาม แต่เมื่อทำการเปรียบเทียบกับผู้ที่อาศัยในเขตเมืองแล้วปรากฏว่ายังน้อยกว่ามาก ทำให้ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทอยู่ในภาวะเสียเปรียบ (ภัสสร ลิมานนท์ และเพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2532) เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการ คือ ประการแรก ผู้ย้ายถิ่นนั้นถูกคัดเลือกอยู่แล้ว จึงเป็นไปได้ที่จะถูกใช้วิธีเลือกที่รักมักที่ชังจากนายจ้างในเมือง หรือการตั้งแง่ต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา และภาษา เป็นต้น ประการที่สอง ผู้ย้ายถิ่นมักถูกตั้งข้อรังเกียจว่า มีระดับสติปัญญาการทำงานน้อยกว่าคนในท้องถิ่นหรือมีโอกาสดิบพรู่วิชาปัญญาการทำงานได้มากกว่า นายจ้างในเขตเมืองจึงมีความปรารถนาผู้ย้ายถิ่นน้อยกว่าคนในท้องถิ่น ทำให้มีผู้ย้ายถิ่นจากชนบทจะมีอัตราการเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยลงในเขตเมือง ประการที่สาม ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทอาจถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในตลาดแรงงานที่มีค่าจ้างต่ำ มีความมั่นคงน้อยและถูกจัดอยู่ในประเภทชั้นต่ำ กล่าวคือ เป็นงานที่แทบจะหมดโอกาสในการเลื่อนฐานะของงานนั้น ๆ และในที่สุดก็จะเป็นการลดทอนกำลังใจในการเข้าสู่กำลังแรงงานของผู้ย้ายถิ่น ประการสุดท้าย ผู้ย้ายถิ่นอาจไม่ได้รับความเสมอภาคในการทำสัญญาจ้างงานเช่นเดียวกับคนในท้องถิ่น เหตุผลก็เพราะผู้ย้ายถิ่นไม่มีทางเลือกมากนักและผู้ย้ายถิ่นก็ไม่มีเงินทองมากพอที่จะหางานทำที่ได้ค่าจ้างสูงๆ ระยะเวลาในการเสาะแสวงหางานทำจึงใช้เวลานาน กล่าวโดยสรุปในแง่ความเสมอภาคที่ได้รับจากการจ้างงานอาจเป็นเหตุผลความกระตือรือร้นในการเข้าสู่กำลังแรงงานในเมือง แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง ผู้ย้ายถิ่นอาจมีแนวโน้มในการเข้าสู่กำลังแรงงานมากกว่าคนในท้องถิ่นนั้นๆ จากเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ

คือ ประการแรก ผู้ย้ายถิ่นมีแนวโน้มที่จะได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงน้อยกว่าคนในท้องถิ่น นอกจากนั้นตนเองยังถูกภาวะเศรษฐกิจกดดัน เพราะเงินสนับสนุนจากครอบครัวในการหางานทำในเมืองมีจำนวนจำกัดด้วยเหตุนี้ผู้ย้ายถิ่นจึงน่าจะเข้าร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าคนที่เกิดในเมือง ประการที่สอง ผู้ย้ายถิ่นมักมีระดับความทะเยอทะยานและความคาดหวังต่ำกว่าคนในท้องถิ่น นักวิชาการจึงตั้งข้อสังเกตว่าผู้ย้ายถิ่นมักฉวยงานทุกอย่างที่ขวางหน้าเสมอ ไม่ว่างานชนิดนั้น ๆ จะมีเกียรติ ศักดิ์ศรี หรือไม่ก็ตาม (สมบุญ ศรีประชัย, 2528)

2) ผลกระทบต่อการออมเนื่องจากผู้ย้ายถิ่นจะต้องนำเงินทุนติดตัวสำหรับการเดินทาง และการหาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไป หากผู้ย้ายถิ่นจะต้องนำธุรกิจหรือมีการจัดซื้อทรัพย์สินใหม่ในท้องถิ่นปลายทาง จะมีผลต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนขนาดใหญ่หรือในกรณีการย้ายถิ่นของสมาชิกที่มีอายุน้อยของครัวเรือนเพื่อการศึกษาในเมืองก็จำเป็นต้องใช้เงินเช่นกัน ส่วนสำหรับการย้ายถิ่นชั่วคราวของกำลังแรงงานเพื่อไปทำงานในบางฤดูกาลนั้น สิ่งที่สำคัญที่ควรพิจารณา คือ สัดส่วนของรายได้ที่หาได้ในช่วงเวลาดังกล่าวต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน อย่างไรก็ตามการประเมินผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อความมั่งคั่งและการออมของครัวเรือนนั้น เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน เพราะบางกรณีผู้ย้ายถิ่นจะใช้วิธีการส่งเงินกลับบ้าน แต่บางกรณีจะใช้นำสิ่งของติดตัวกลับมา นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นกำลังแรงงานนำความรู้ความชำนาญด้านเทคนิคการผลิตติดตัวมาด้วย ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ระหว่างครัวเรือนในชุมชนหนึ่งๆ มีมากขึ้นหรือลดลงย่อมขึ้นอยู่กับผลของการย้ายถิ่นที่มีต่ออัตราการไหลเวียนสุทธิของเงินทุนกำลังแรงงานและสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยี (สุมาลี สันติพลวุฒิ, 2541)

3) ผลกระทบต่อการกระจายรายได้ในเขตเมือง ผลกระทบอันนี้จะขึ้นอยู่กับผู้ย้ายถิ่นที่เคลื่อนย้ายเข้าไปในตลาดแรงงานในเขตเมือง นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับว่าจะเข้าไปในตลาดแรงงานประเภทใด ถ้าผู้ย้ายถิ่นเข้าไปในตลาดแรงงานที่จ่ายค่าจ้างต่ำผลกระทบโดยตรง คือ การกระจายรายได้ในเขตเมืองจะลดลงเมื่อเทียบกับก่อนการย้ายถิ่น ในที่สุดจะกลายเป็นว่าผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถยกระดับให้ตัวเองทำงานและอาชีพที่ดีกว่าเดิม (สมบุญ ศรีประชัย, 2528) นอกจากนี้ผลของการย้ายถิ่นต่อการกระจายรายได้ยังขึ้นอยู่กับแนวโน้มว่าผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในสาขาอาชีพใด และมีลักษณะการจ้างงานอย่างไร ถ้าผู้ย้ายถิ่นเป็นคนยากจนในเขตชนบทมาก่อนและสามารถสร้างฐานะที่ดีกว่าเดิมในเขตเมือง รวมทั้งสามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในเขตชนบท ก็อาจสรุปได้ว่าการกระจายรายได้ในเขตเมืองหลวงในขณะที่การกระจายรายได้ในเขตชนบทดีขึ้นตามด้วย ในกรณีนี้จะป็นจริงก็ต่อเมื่อผู้ย้ายถิ่นส่งเงินกลับจากรายได้ของเขาเกือบทั้งหมดให้กับครอบครัวในชนบท

5.2.3 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสังคม

ในงานวิจัยของ คุณฉวี อายุวัฒน์ และ ภัทระ แสนไชยสุริยา (2550) ที่ได้ทำการวิจัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ:กรณีศึกษาแรงงานย้ายถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยอมรับว่า การที่ถูกออกไปเป็นแรงงานในต่างถิ่น ทำให้สภาพครอบครัวมีกินมีใช้และมีความสุขเพิ่มขึ้นเพราะมีเงินส่งกลับมาให้ และรู้สึกสบายใจที่ถูกเป็นผู้ใหญ่ขึ้นรับผิดชอบทำงานและครอบครัว ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้านและคนในชุมชนว่า“ลูกดี” คือจะต้องมีความรับผิดชอบทำงานเลี้ยงดูพ่อแม่ การย้ายถิ่นไปทำงานนอกชุมชน จึงเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีและความกตัญญู สังคมที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย การแพร่หลายของการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้ทักษะอาชีพใหม่สถานภาพทางสังคมดีขึ้น ชุมชนรับรู้ว่ามี การไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะค่านิยมเรื่องการท่องเที่ยวหาประสบการณ์ ปัจจัยทางสังคมระดับชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมเรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ปัจจัยทางสังคมระดับบุคคล ได้แก่ เครือข่ายทางสังคมและระดับการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่น

การกระจายบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานในประเทศกำลังพัฒนา มักจะมีความไม่เท่าเทียมกันโดยทั่วไปในเขตเมืองจะได้รับบริการที่ดีกว่า ทั้งบริการด้าน การศึกษาการดูแลสุขภาพและการสุขาภิบาล ยิ่งกว่านั้น โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเหล่านี้ จะขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้ย้ายถิ่นจากพื้นที่ที่มีการบริการ โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมในระดับต่อไปสู่พื้นที่ที่มีบริการที่ดีกว่า และมีแนวโน้มที่จะได้รับบริการดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้นในเวลาเดียวกันการย้ายถิ่นอาจทำให้เกิดการขาดแคลนบริการสาธารณสุขในท้องถิ่นที่มีการย้ายถิ่นเข้าได้ เช่น การทำลายสภาพแวดล้อม ขาดแคลนน้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น (สุมาลี สันติพลวุฒิ, 2541) และจากการที่ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เมืองใหม่ๆ จึงมักมีความชำนาญน้อยและมีทรัพยากรจำกัด ผู้ย้ายถิ่นจึงตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ที่ตนไม่มีสิทธิเข้าครอบครอง หรือจะปักหลักในเขตที่อยู่อาศัยที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ อนามัยและโภชนาการเพราะ โดยทั่วไปแล้วที่พักอาศัยในเขตชุมชนแออัดมักจะมีผู้อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น และไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่สะอาด และการบริการด้านสุขภาพไม่เพียงพอ สิ่งเหล่านี้เป็นผลให้อัตราการตายและอัตราการเจ็บป่วยของเด็กทารกสูง ผลกระทบอีกประการอาจจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายกลับสู่ชนบทต้นทาง อาจกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยผู้ย้ายถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวแทนแพร่กระจายความคิดและเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นที่ประสบความสำเร็จในเขตเมืองและย้ายกลับสู่เขตชนบทมักจะเป็นผู้ที่ได้รับความคิดใหม่ ๆ และทักษะที่ส่งมอบไว้ระหว่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งผู้ย้ายถิ่นสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาเผยแพร่แก่ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเดิมของตนต่อไป (ภัสสร ลิมานนท์และ เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2532)

5.2.4 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากรายงานการสัมมนา นโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในประเทศไทย การสัมมนาเรื่องข้อมูลที่สำคัญ โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้กล่าวถึง ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การขาดการวางแผนเมืองเฉพาะ และขาดการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ขาดระเบียบแบบแผนและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เกิดการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและยากต่อการควบคุมปัญหาด้านมลพิษต่างๆ นอกจากการขยายความเจริญของเมืองยังก่อให้เกิดการใช้ที่ดินบริเวณชานเมืองที่ขาดแบบแผนและไม่มีประสิทธิภาพ

2) ปัญหาการขาดระบบระบายน้ำและการบำบัดน้ำเสีย ระบบระบายน้ำอาศัยโครงข่ายคูคลองธรรมชาติและท่อระบายน้ำ ซึ่งมีอยู่กระจุกกระจายไม่สอดคล้องกับการใช้ที่ดินและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นมากมาย เมื่อประสบปัญหาความไม่มีระเบียบวินัยของคน เช่น ความมั่งง่ายในการทิ้งขยะสู่ที่สาธารณะ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการอุดตันของท่อระบายน้ำเป็นเหตุให้การระบายน้ำช้าลงเกิดน้ำท่วมขังหรือน้ำท่วมแล้วแต่กรณี และนอกจากนั้นการระบายน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือนที่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะเป็นเหตุให้แหล่งน้ำเน่าเสีย

3) ปัญหาการขาดแคลนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การขาดแคลนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะประชากรที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากและรวดเร็ว ทั้งโดยธรรมชาติและ การอพยพทำให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีอยู่ไม่เพียงพอ

4) ปัญหาทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม การขาดความสะอาดและความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งอาจเกิดจากการกระทำของบุคคลบางกลุ่ม และบางอาชีพที่ขาดจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การละเลยต่อกฎระเบียบต่างๆ เช่น การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การใช้พื้นที่ถนนหรือทางเท้าในการประกอบธุรกิจ ซ่อม ซักสี เครื่องยนต์ รถยนต์ ทำสีเฟอร์นิเจอร์ ตลอดจนการเตรียมหรือประกอบการอาหาร เช่น บรรจุน้ำผัก ทำปลา และเนื้อสัตว์ เป็นต้น ตลอดจนการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทางและการปลูกอาคารรุกล้ำที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชนจากภาวะมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง สารพิษ และความสิ้นสะอาด รวบรวมทั้งปัญหาการเก็บและทำลายขยะมูลฝอยไม่หมดและ ตกค้าง

5) ปัญหาเสื่อมโทรมและร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการเกิด

ปัญหาอันเนื่องมาจากอัตราการเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็วในอัตราที่สูง ทำให้มีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น ผลกระทบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือ การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรแร่ธาตุ และทรัพยากรป่าไม้ นอกจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและประกอบกับการขาดความรู้ความเข้าใจในการบำรุงรักษา จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไม่สามารถสนองความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง กันยารัตน์ มีสุข (2546) ได้วิจัยปัจจัยที่กำหนดและผลกระทบของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคนอกจากนี้ยังพบว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค โดยไม่มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่จังหวัด ทำให้ไม่สามารถแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นเข้าสู่ผลกระทบต่อผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

จากผลการวิจัยของ กันยารัตน์ มีสุข (2546) ศึกษาปัจจัยที่กำหนดและผลกระทบของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ซึ่งผลการวิจัยลักษณะการย้ายถิ่นในประเทศไทยพบว่า การย้ายถิ่นจากเขตชนบท-เขตชนบท มีแนวโน้มลดลง การย้ายถิ่นจากเขตชนบท-เขตเมือง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งเหตุผลหลักของการย้ายถิ่น คือ เหตุผลทางครอบครัว รองลงมา คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ และพบว่าปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ผลการวิจัยผลกระทบของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภาค ซึ่งพบว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากร อัตราการว่างงาน และสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ หมายความว่า อัตราการย้ายถิ่นเข้าที่เพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบบางด้านประชากร คือ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เพิ่มขึ้น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจทำให้ อัตราการว่างงานลดลง และส่งผลกระทบทางด้านสังคม คือ ทำให้สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ลดลง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผลกระทบที่ศึกษาในข้างต้นทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม และผลกระทบด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนวดแผนไทย

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ อาชีพนวดแผนไทย มีงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการพัฒนาธุรกิจบริการของสถานประกอบการ และการส่งเสริมธุรกิจเสียส่วนใหญ่ แต่จะมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมอาชีพนวดแผนไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนมาซึ่งมีงานของ พิมพ์ภักดี แหล่งสนาม(2545) ได้วิจัยเรื่อง “การฝึกอบรมการนวดแผนไทยกับการ

สร้างโอกาสทางอาชีพ” ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าฝึกอาชีพนวดแผนไทยส่วนใหญ่อายุ 31-45 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ว่างาน ส่วนใหญ่รู้ข่าวการฝึกอบรมจากเพื่อน สนใจเข้าฝึกเพื่อต้องการความรู้และประกอบอาชีพเสริม และผู้เข้ารับการฝึกมีความคาดหวังทางอาชีพในระดับมากต่อการได้รับประกาศนียบัตรการนวดแผนไทย ว่าสามารถเพิ่มโอกาสให้ตัวเองในการประกอบอาชีพได้ และคาดหวังว่านวดแผนไทยเป็นอาชีพที่หาเงินง่ายและรายได้ดี ในส่วนของ สรuti เหมวนิช และเนาวรัตน์ พลายน้อย(2549) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาขีดความสามารถของแรงงานนอกระบบ ซึ่งศึกษากลุ่มแรงงานนวดไทยบริเวณแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล โดยใช้วิธีการผานวิธีในการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยจาก 219 คน ในจังหวัดระยองและเมืองพัทยา พบว่ามีแรงงานนวดไทยได้รับความรู้และทักษะการนวดไทยจากบิดามารดา ผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์มาก่อนและญาติผู้ใหญ่ แรงดึงดูดของการเข้าสู่อาชีพนี้คือ ต้องการมีฐานะดีขึ้นและต้องการยึดเป็นอาชีพหลัก ความสามารถที่นำสู่การประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความสะอาด การเอาใจใส่ลูกค้า ความชำนาญ การใช้ภาษา การคิดสรรหาบริการเสริมจาก การนวด การบริการที่ดี การมีอธยาศัยยิ้มแย้ม มีน้ำใจ อดทน ซื่อสัตย์ ขยัน รักในอาชีพและการคิดค่าบริการที่ถูกกว่าการนวดในแหล่งบริการอื่นๆ การพัฒนาขีดความสามารถของแรงงานกลุ่มนี้ คือ การอบรมจากภาครัฐ กับการพัฒนาแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การฝึกฝนขีดความสามารถด้านความชำนาญด้วยตนเองแล้วทดลองปฏิบัติตาม การสอบถามจากเพื่อนร่วมอาชีพ สำหรับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำรามีน้อยมาก ขัพบพบว่าแรงงานที่ประกอบอาชีพนวดส่วนใหญ่เป็นแรงงานย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อเสนอแนะ คือ ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาขีดความสามารถ ด้านความรู้และทักษะรวมทั้งคุณภาพบริการนวดไทยเพิ่มมากขึ้น พัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ ตลอดจนจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง ควรจัดการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน เพื่อยกระดับให้แรงงานนวดเหล่านี้มีมาตรฐานฝีมือแรงงานและช่วยรักษาทุนทางวัฒนธรรมการนวดไทยได้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งตรงกับกรวิจัยของนาถฤดี มณีเนตรและณัฐกานต์ ณ ไพรี (2549) ได้วิจัย “การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ:กรณีศึกษาการนวดแผนไทย” ในภาพรวมของกิจการบริการสุขภาพที่มีบริการนวดแผนไทย มีพนักงานผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรมาตรฐานร้อยละ 76 ผู้มาใช้บริการมีความพึงพอใจอย่างมากในด้านการต้อนรับดูแลเอาใจใส่ต่อลูกค้าและกิริยามารยาทของหมอนวด ส่วนพนักงานนวดประสบปัญหาเรื่อง การใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารและบริการลูกค้า มีความต้องการเปลี่ยนงาน ดังนั้น ในงานของ ศุภฤดี วางกลอน (2550) จึงได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมและคุ้มครองผู้ประกอบการอาชีพนวดแผนไทย” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาสภาพการทำงาน ปัญหาและความต้องการแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานหญิงที่ประกอบอาชีพนวดแผนไทย ผลการวิจัยพบว่า แรงงานหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอายุน้อยที่สุด 18 ปี และอายุมากที่สุด 57 ปี ภูมิถำเนา

กรุงเทพฯ นนทบุรี อาศัยอยู่บ้านเช่า จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หย่ากับสามี อาชีพเดิมรับจ้างทั่วไป เลือกว่าจะประกอบอาชีพนวดเพราะเป็นอาชีพอิสระ ส่วนปัญหาที่พบกับพนักงานนวดแผนไทยตามบ้านคือ ผู้ให้บริการผิวนวดและการเดินทางไปนวดลำบาก ส่วนพนักงานนวดในร้าน ลูกค่าน้อยและการถูกเหยียดหยามจากลูกค้าที่มองว่าอาชีพนวดเป็นอาชีพค้าประเวณีแบบแอบแฝง พนักงานนวดมีความต้องการสวัสดิการด้านประกันสังคม ปัญหาของเจ้าของกิจการ คือ อัตราค่าเช่าร้านแพง พนักงานนวดขาดความสามัคคีและในประเด็นของ จูติมา สดากกร(2550) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของหมคนวดแผนไทยในกรุงเทพฯและนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีผลต่อการนวดของหมคนวดไทย ผลจากการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านจิตใจอยู่ในระดับสูง ด้านเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสังคมอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของหมคนวดโดยรวม

จากการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมคนวดหรือพนักงานนวดแผนไทยผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การก้าวเข้ามาเป็นพนักงานนวดแผนไทยมีกระบวนการทางด้านต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ทักษะติดต่อหมคนวดแผนไทยในด้านต่างๆ เช่น การถูกเหยียดหยามจากลูกค้าที่มองว่าอาชีพนวดเป็นอาชีพค้าประเวณีแบบแอบแฝง ส่วนการฝึกอบรมของหมคนวดแผนไทย การส่งเสริมอาชีพโดยนโยบายของรัฐ การพัฒนาหลักสูตรและสร้างมาตรฐานให้กับอาชีพนวดแผนไทย เพื่อพัฒนาไปสู่ระดับสากลให้เป็นที่ยอมรับและได้รับความนิยมนับเป็นวัฒนธรรมของไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อนำมาพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง กระบวนการย้ายถิ่นของอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

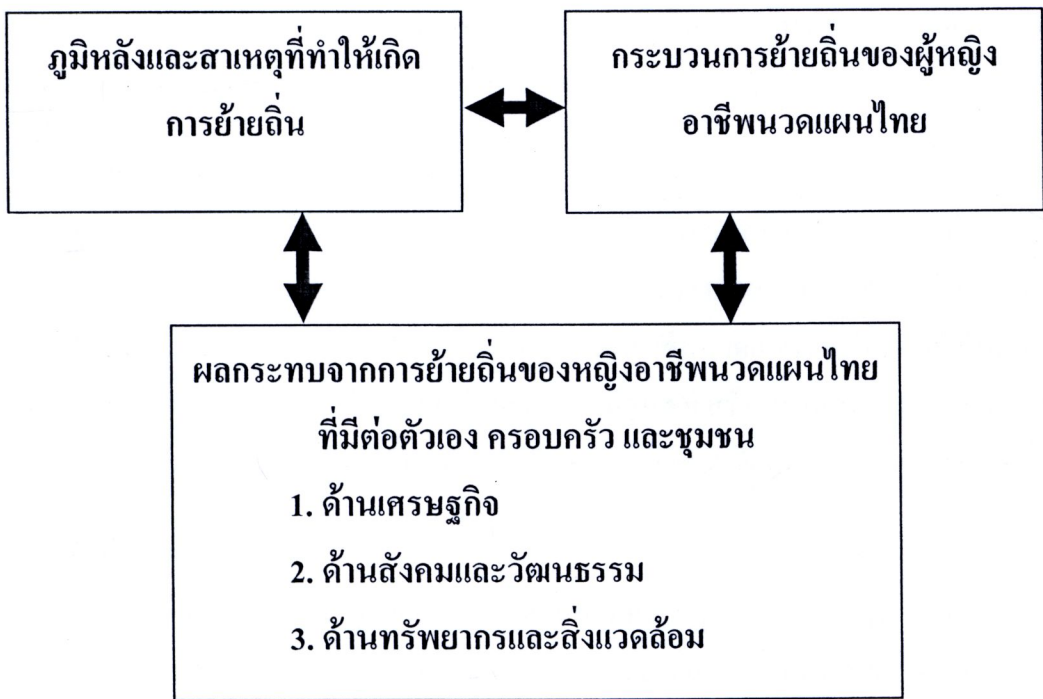
ภูมิหลังของผู้หญิงในส่วนของบริษัทแวดล้อมชุมชนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ต้นทางกับผู้หญิงอาศัยอยู่ก่อนจะเดินทางเข้าไปสู่กระบวนการย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนวดแผนไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนที่เป็นตัวผลักดันให้ผู้หญิงตัดสินใจย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนวดแผนไทย ตามทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Lee ซึ่งนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และนำแนวคิดการตัดสินใจของ Reeder ที่มีสาเหตุจากปัจจัยแรงผลัก แรงดึงดูด และสนับสนุน ที่ทำให้ผู้หญิงย้ายถิ่นไปทำงาน ภูมิหลังจะเป็นการนำเสนอในส่วนของบริษัทแวดล้อมของชุมชนที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการย้ายถิ่นได้แก่ บริษัททางกายภาพบริษัททางเศรษฐกิจ บริษัททางสังคม วัฒนธรรม ดังนั้น ภูมิหลังที่เป็นบริษัทแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการย้ายถิ่นรวมถึง สาเหตุการ

ย้ายถิ่น ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาภูมิหลังที่เป็นสาเหตุการย้ายถิ่นของผู้หญิง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิง และเข้าใจพฤติกรรมการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาของผู้ย้ายถิ่นในส่วนลักษณะของบุคคล เพราะการศึกษาในระดับลักษณะบุคคล ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นโดยลำพังโดยอิสระ ไปจนถึงระดับครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิง การมีเครือข่ายทางสังคมได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน ญาติพี่น้อง ครอบครัว นโยบายของรัฐ จากการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของรัฐบาลทำให้กิจกรรมนวดแผนไทยได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ การเข้ามาควบคุมมาตรฐานการนวดแผนไทย ทำให้เป็นที่ยอมรับสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ มีผู้หญิงเข้ามาทำอาชีพนี้กันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงผู้หญิงในชุมชนบ้านเค่นราษฎร์ ด้วย ดังนั้น การวิจัยกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย จึงได้นำทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Lee ในปัจจัยส่วนบุคคลและแนวคิดการย้ายถิ่นทางสังคมวิทยาของ Mangalan and Schwarzweller ในลักษณะของผู้ย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับภูมิหลังที่เป็นพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมา สาเหตุเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการย้ายถิ่นของผู้หญิงไปประกอบอาชีพนวดแผนไทย โดยกระบวนการย้ายถิ่นจะมีขั้นตอนตั้งแต่ที่ผู้หญิงทำการตัดสินใจย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยจากชนบทอีสาน เพื่อจะเดินทางเข้าไปประกอบอาชีพนวดแผนไทยในถิ่นปลายทาง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกนวดแผนไทยมาศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดของ Janis and Mann และแนวคิดของ Fuller Theldore D. and Other โดยนำแนวคิดของ Janis and Mann มาศึกษาในกระบวนการย้ายถิ่นของผู้ที่ยังไม่เคยย้ายถิ่น และแนวคิดของ Fuller Theldore D. and Other นำมาศึกษาการย้ายถิ่นของผู้ที่เคยย้ายถิ่นไปแล้วและคาดว่าจะย้ายถิ่นอีกในอนาคต

ดังนั้น ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการย้ายถิ่นเข้าสู่อาชีพนวดแผนไทย ส่งผลกระทบบ้างในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อบริบท ภูมิหลังของผู้หญิงทั้งในระดับชุมชนและครอบครัวด้วย ผลกระทบจากการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย ในด้านต่างๆ ที่มีต่อตัวของผู้หญิง ครอบครัว และชุมชนที่เคยอยู่อาศัยก่อนย้ายถิ่น จากทฤษฎีผลกระทบจากการย้ายถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสรุปเป็นผลกระทบจากการย้ายถิ่นของผู้หญิงอาชีพนวดแผนไทย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวถึงทั้งหมดในข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย